

Kulturminner i Sandvika

Bærum kommune
natur- og idrettsforvaltningen
mai 2005

Forord

Bærum kommune er i gang med kommunedelplan for Sandvika (KDP for Sandvika). Som en del av utredningsarbeidet for kommunedelplanen, er denne rapporten utarbeidet for å gi en oversikt og vurdering av kulturminneverdiene i Sandvika. Byen er i sterk utvikling og det er behov for forutsigbarhet når det gjelder kulturminneverdiene. Målet med rapporten er å skaffe kunnskap, kartlegge og gi en oversikt over kulturminnene i Sandvika. Dette vil gi bakgrunn for videre visjonsarbeid og grunnlag for å kunne sikre et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer på reguleringsplannivå.

Kulturminner og kulturmiljøer er både bruksressurser og kilde til kunnskap. De kan være gode ressurser for verdiskaping. Kunnskap og forståelse for det historiske landskapet påvirker opplevelsen av stedet og gir grunnlag for opplevelser og videreutvikling av fysiske omgivelser. Kulturminner gir kontinuitet i det fysiske miljøet og kan bidra til steds karakter, identitet og trivsel.

Arbeidet med rapporten startet høsten 2004 og ble ferdigstilt februar 2005. Den er hovedsakelig utført av en arbeidsgruppe i Natur- og Idrettsforvaltningen, kulturvern ved Liv Frøysaa Moe og Ada Scheffler. Arbeidet har hele tiden vært i samarbeid med prosjektleder for Kommunedelplan for Sandvika, Torsten Glad. Rapporten har vært på kvalitetssikring/høringsrunde hos Asker og Bærum historielag, Venner av Gamle Sandvika og Selskapet for Sandvigens Vel samt Akershus fylkeskommune før endelig utgave ble utarbeidet.

Rapporten har brukt samme områdebegrensning for Sandvika sentrum som Kommunedelplan for Sandvika.

Det presiseres at konklusjonene i rapporten er arbeidsgruppen i Natur- og idrettsforvaltningens, mens rådmannens endelige tilrådninger vil komme i arbeidet med kommunedelplanen for Sandvika.

Stor takk rettes til alle som har bidratt til utarbeidelsen av rapporten.

Innhold

Forord	1
Innhold	2
Sammendrag	3
Innledning	7
Kulturminner og kulturmiljøer i Sandvika - status	10
Jordbruks-Sandvika	13
• Gårdsanleggene Kjørbo og Løkke	15
Kommunikasjonsbyen Sandvika	20
• De første hovedveiene gjennom Sandvika	23
• Sandvika stasjon – Vestbanen	29
• Sveitserstilsbebyggelse i Sandvika - jernbanens påvirkning på lokal stedsutvikling	31
Handel- og håndverks-Sandvika	35
• Handel og håndverk langs de gamle hovedveiene	37
• Albert Olsens smie og låseverksted	42
Industriens Sandvika	44
• Malmskrivergården	47
• Hamang Papirfabrikk	49
• Info-Rama komplekset	52
Det offentlige Sandvika	53
• Den hvite byen ved fjorden	56
• 1970-tallsbebyggelsen	59
Kilder	61

Sammendrag

I forbindelse med kommunedelplan for Sandvika har rådmannen utarbeidet en rapport for kulturminner og kulturmiljøer i Sandvika. Dette arbeidet er gjort for å gi en oversikt og vurdering av kulturminneverdiene i Sandvika. Byen er i sterk utvikling og det er behov for forutsigbarhet i planleggingsarbeidet. En samlet og helhetlig vurdering er vesentlig for å få overordnet oversikt over kulturminner og kulturmiljøer og dessuten for å sikre og synliggjøre de historiske linjene i Sandvika.

Løkkeåsveien 1

Løkketangen 3

Hvorfor bevare?

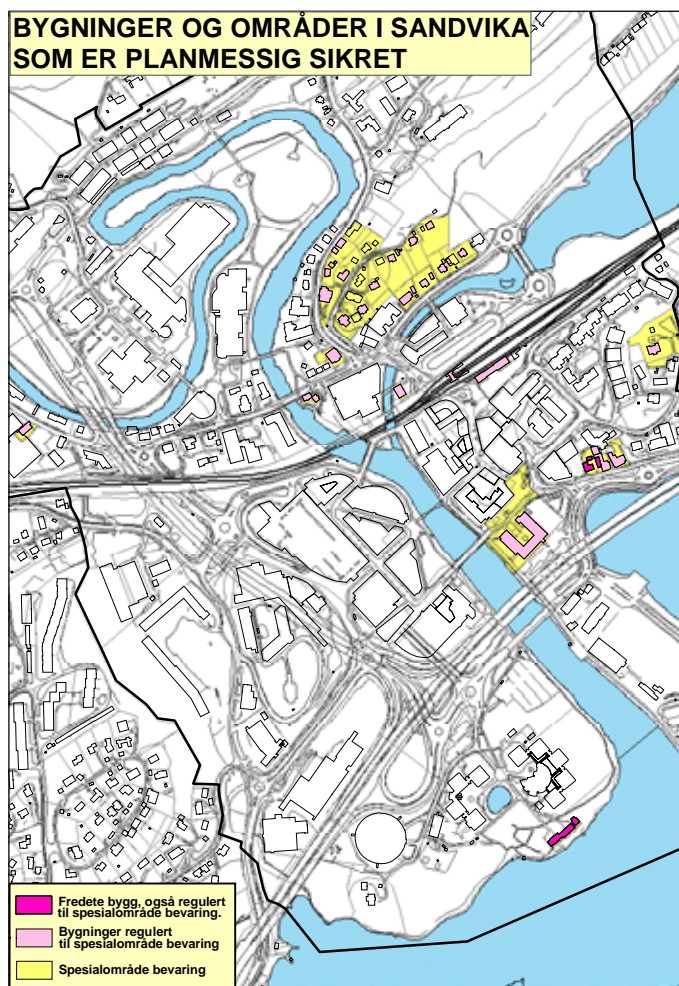
Kulturminner og kulturmiljøer er en del av samfunnets kollektive hukommelse om tidligere generasjoners samfunn og levekår. Samtidig er de en del av det levende samtidsmiljøet og kan gi uttrykk for både kontinuitet og endring. Kulturminner er bruksressurser og uerstattelige kilder til kunnskap både for vår egen og kommende generasjoner. Kulturminner og kulturmiljøer gir grunnlag for opplevelser og er sentrale elementer i bearbeidningen av steds karakter og tilhørighet.

Formål

Målet med rapporten er å skaffe kunnskap, kartlegge og gi en oversikt over kulturminnene og kulturmiljøene i Sandvika. Dette vil gi bakgrunn for videre visjonsarbeid og grunnlag for å sikre de historiske verdiene og byutviklingen i Sandvika. **Rapporten skal være et grunnlag for å kunne sikre et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer på reguleringsplannivå.**

Status

Det er første gang det gjøres en samlet vurdering av Sandvika med vekt på kulturminner og kulturmiljøer. Tidligere er Sandvika nord, det vil si deler av Løkkeåsen og jernbanestasjonen, prioritert som ett av 12 viktige kulturvernrområder i Bærum kommunes kulturvernplan. Utgangspunktet for videre prioriteringer er Bærum kommunes database over registrerte kulturminner og kulturmiljøer. Denne basen tar først og fremst for seg alle bygg og anlegg som er bygget før 1920. Det er dessuten gjort tilleggsregistreringer basert på vernekriterier som representativitet, identitet- og miljøverdi, arkitekturhistorisk og kulturhistorisk verdi. Innenfor planområdet er det i dag cirka 400 bygninger. Omkring 130 av disse er registrert som kulturminner (per februar 2005). Av disse er ca 30 sikret vern på

reguleringsplannivå ved å være regulert til spesialområde bevaring (plan og bygningsloven § 25.6). Malmskrivergården og Kjørbo er begge anlegg som er fredet etter kulturminneloven.

Mangfold av kulturminner

I rapporten behandles både de mer kjente, eldre type kulturminnene og kulturmiljøene som Kjørbo og Løkke gård, og nyere bygningsmasse som for eksempel Info-Rama-komplekset fra 1960-tallet og Tinghuset fra 1970-tallet. Synet på hva som bør bevares endrer seg over tid. Med tanke på at kulturminnene skal illustrere et tverrsnitt av historien, blir spekteret av typer kulturminner desto større. Bygningsmassen i Sandvika forteller om stedets utvikling og det er derfor sentralt at representative kulturminner fra ulike sosiale forhold, ulike næringer og tidsepoker blir representert. Sandvika har en rik industrihistorie, og det er kun få spor fra denne kulturhistorien som er sikret vern for fremtiden. Det er eksisterende kulturminner og kulturmiljøer som behandles, mens det som ikke lenger eksisterer stort sett er utelatt.

Tolv kulturmiljøer foreslås bevart innenfor fem historiske hovedtemaer

Materialet er inndelt og beskrevet innenfor fem hovedtemaer som det er viktig å dokumentere for ettertiden i Sandvika. Innenfor de 5 temaene er sammenhengende kulturmiljøer prioritert og beskrevet. Dette er for å se kulturminnene i en sammenheng og ikke bare som isolerte objekter. Miljøet er viktig for å belyse hele situasjonsbildet og gir en større forståelse av de enkelte kulturminnene. Innenfor de 5 utvalgte temaene er det

gjort et utvalg på til sammen 12 prioriterte kulturmiljøer, se kartet foran. Bakgrunnen for utvelgelsen belyses nærmere i rapporten.

1. Jordbruks-Sandvika

Sandvika har vært jordbruksland. Innenfor kommunedel-planens avgrænsing er to tun bevart; Kjørbo og Løkke. Begge eiendommene har hatt stor betydning i Sandvikas historie og har bygningsmasse med arkitektoniske kvaliteter og særpreg.

Prioriterte kulturmiljøer innenfor temaet er:

1.1 Kjørbo

1.2 Løkke

2. Kommunikasjonsbyen

Sandvika har på grunn av sin beliggenhet blitt et trafikalt knutepunkt. Sjøfart, varetransport og reiseliv har satt sitt preg på stedet. Gamle Drammensvei/Ringeriksveien, veien til Bærums Jernverk og jernbanen og har gitt føringer for bebyggelsens plassering og utforming fram til i dag. De gamle veitraséene kan ennå følges gjennom byen og gir opplevelse av nærhet til 1600-tallets bergverksindustri da danskekongene regjerte og til "Gamle Sandvika" omkring århundreskiftet 1900.

Prioriterte kulturmiljøer innenfor temaet er:

2.1 De første hovedveiene gjennom Sandvika

2.2 Sandvika stasjon

2.3 Sveitserstilsbebyggelse i Sandvika – jernbanens påvirkning på lokal stedsutvikling

3. Handels- og håndverksbyen

Behovet for tjenester økte etter at jernbanen kom og handels- og håndverksstanden etablerte seg med kombinerte boliger, verksteder og butikker langs ferdselsårene. Mange av dem var enkle trehus som er blitt borte i moderniseringen av Sandvika, men det finnes fortsatt hus og uthus som illustrerer enkle kår, store familier, trangboddhet og næringsliv og privatliv om hverandre omkring 1900-tallet i Sandvika.

Prioriterte kulturmiljøer innenfor temaet er:

3.1 Handel og håndverk langs de gamle hovedveiene

3.2 Albert Olsens smie og låseverksted

4. Industribyen

Sandvikas store industriherre og velgjører Donato Brambani etablerte seg i Sandvika i 1871. Hans kalkfabrikker, teglverk og blikvarefabrikk er det ingen rester igjen etter, men Sandvika kan by på industriminne i liten og stor skala fra 1600-tallet til midten av 1900-tallet. Malmskrivergården, Albert Olsens smie og låseverksted, Fabrikken Tomten, Hamang papirfabrikk, Victoria Linoleumsfabrikk og Radionette er typiske uttrykk for sin tids stil og teknisk nivå.

Prioriterte kulturmiljøer innenfor temaet er:

- 4.1 Malmskrivergården
- 4.2 Hamang papirfabrikk
- 4.2 Info-Rama-komplekset

5. Det offentlige Sandvika

Siden formannskapslovene ble vedtatt i 1837 har Sandvika vært Bærum kommunes politiske og administrative sentrum. Løkkeåsveien 2 i dragestil fra 1899 er kommunens første egne kommunehus. Rådhuset, Budstikkegården, Brambanigården og de andre bygningene arkitekt Magnus Paulsson skapte mellom 1926 og 1960 er blitt Sandvikas "varemerke" utad, og var starten på det som skulle bli den "hvite byen ved fjorden". I siste halvdel av 1900-tallet har økt behov for kommunale tjenester materialisert seg i nye offentlige bygg som Justisbygget, Trygdegården og Kommunegården, og er bærere av arkitektoniske kjennetegn fra den tiden de er oppført.

Prioriterte kulturmiljøer innenfor temaet er:

- 5.1 Den hvite byen ved fjorden
- 5.2 1970-tallsbebyggelsen

Konklusjon – utfordringer

Sandvika som fysisk sted har opp gjennom årene vært gjenstand for omfattende endringer, og det som gjenstår av bygninger og anlegg fra de ulike periodene er fragmenter av de miljøene som en gang var. Nettopp på grunn av at dette er de gjenværende miljøer viktige å ta vare på, slik de 12 kulturmiljøene er definert og beskrevet ovenfor.

Fra et kulturminnefaglig syn er det viktig å sikre disse områdene i plan, både i kommunedelplanen, og som spesialområde (bevaring) i reguleringsplan. Utfordringen vil være å kombinere hensynet til å ivareta de tolv kulturmiljøene med andre interesser, særlig fra grunneiere og utbyggere. Hvordan kan Sandvika som sted ivareta sine historiske kulturmiljøer samtidig som stedet utvikler seg videre? Dette gjelder ikke minst handel- og håndverksbyen, industribyen og kommunikasjonsbyen, hvor begrunnelsen for bevaring har en svakere tradisjon enn for eksempel når det gjelder gårdsanlegg som Kjørbo. I den sammenhengen er det også viktig å diskutere mulighetene for at bevaring kan være et gode også for utbyggersiden (som imageskapende element). Det er også viktig å diskutere på hvilken måte og hvor strengt begrepet kulturmiljø skal tolkes, dvs hva slags restriksjoner som et vernet objekt skal legge på ny utvikling i området rundt.

Natur- og idrettsforvaltningen, kulturvern anbefaler at de tolv prioriterte områdene reguleres til bevaring. Denne rapporten danner grunnlag for det videre arbeid med reguleringsplaner og bestemmelser.

Innledning

Bakgrunn

Akershus fylkeskommune etterlyste i sin uttalelse av 09.09.02 til Helhetsplanen for Sandvika temakart over kulturminner og kulturmiljøer. De anbefalte at det utarbeides et temakart med en mer utfyllende beskrivelse av Sandvikas kulturminner til planen og at kulturminnevern tas opp som tema i kommunedelplan for Sandvika. Det økende utbyggingspresset på Sandvika sentrum, har ført til at det i den kommunale forvaltningen er behov for forutsigbarhet når det gjelder kulturminneverdiene. På bakgrunn av dette er foreliggende rapport utarbeidet. Målet med den er å skaffe kunnskap, kartlegge og gi en oversikt over kulturminnene i Sandvika.

Det er første gang det gjøres en samlet vurdering av Sandvika med vekt på kulturminner og kulturmiljøer. De fleste planmessig sikrede kulturminnene og kulturmiljøene til nå er kommet med som innspill til de enkelte reguleringsplanene som har vært i området. En samlet og helhetlig vurdering er helt vesentlig for å sikre forutsigbarhet i utviklingen av Sandvika som by.

Formål

Målet med rapporten er å skaffe kunnskap, kartlegge og gi en oversikt over kulturminnene og kulturmiljøene i Sandvika. Dette vil gi bakgrunn for videre visjonsarbeid og grunnlag for å sikre de historiske verdiene og byutviklingen i Sandvika. **Rapporten skal være et grunnlag for å kunne sikre et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer på reguleringsplannivå.** Det er et håp at rapporten vil bidra til økt interesse og tilhørighet fra beboere, administrasjon og politikere i Bærum kommune, samt større forståelse for betydningen av en byutvikling som tar utgangspunkt i Sandvikas kulturhistoriske landskap og historiske forløp. Det bør være et mål å ta vare på de fragmentene av det gamle Sandvika som ennå finnes, for å sikre den historiske forankringen og forståelsen for tidligere tiders byggeskikk for fremtidige generasjoner.

Hvorfor bevare?

Kulturminner og kulturmiljøer er en del av samfunnets kollektive hukommelse om tidligere generasjoners samfunn og levekår. Samtidig er de en del av det levende samtidsmiljøet og kan gi uttrykk for både kontinuitet og endring. Kulturminner er bruksressurser og uerstattelige kilder til kunnskap både for vår egen og kommende generasjoner. Kulturminner og kulturmiljøer gir grunnlag for opplevelser og er sentrale elementer i bearbeidningen av steds karakter og tilhørighet.

Metode

Vi har tatt utgangspunkt i de registreringene som forelå i kommunens database, og har gjort ytterligere registreringer av bygg og anlegg innenfor området. Nyregistreringene gjelder særlig bygg og anlegg fra tiden etter 1920. Kulturminneverdiene endrer seg med tiden og Sandvika har per i dag sikret svært få kulturminner bygget etter 1920 gjennom regulering til spesialområde bevaring. Rapporten tar derfor også for seg representative bygg og anlegg fra 1960- og 70-tallet.

Rapporten fokuserer både på de mer kjente, eldre typene kulturminner og kulturmiljøer som Kjørbo og Løkke gård og på nyere bygningsmasse som Info-Rama-komplekset fra 1960-tallet og Tinghuset fra 1970-tallet. Vi har også sett på utviklingen av Sandvika som på grunn av sin sentrale beliggenhet med fjorden og kryssende veier, er blitt et sentrum for handel samt private og offentlige tjenester. Vi har konsentrert oppmerksomheten om eksisterende kulturminner og sett bort fra det som ikke lenger eksisterer.

I Sandvika, som ellers i Norge, er de kulturminnene som allerede er sikret vern, deler av den eldste bebyggelsen og/eller det som er preget av storhet og rikdom. Bygninger og miljøer knyttet til arbeiderklassen, håndverk og industri har ikke fått samme oppmerksomhet, ofte fordi de uttrykte arbeidslivets slit og dermed ikke var en historie man prioriterte å bevare for ettertiden.

Sandvika har en rik håndverks- og industrihistorie, og det er kun få spor fra denne kulturhistorien som er sikret vern.

Vi har valgt å gjøre en temavis tilnærming av materialet og har trukket fram de temaene vi mener synliggjør Sandvikas utvikling som sted. Det er typiske og særpregede kulturminner fra disse temaene som står igjen som historiske spor i dagens Sandvika. De fem temaene er:

1. Jordbruks-Sandvika
2. Kommunikasjonsbyen Sandvika
3. Handel-og håndverks-Sandvika
4. Industriens Sandvika
5. Det offentlige Sandvika

De fem temaene er inndelt i større og mindre sammenhengende kulturmiljøer. Dette er for å se kulturminnene i en sammenheng og ikke bare som isolerte objekter. Men det betyr også at ikke alt med høy verneverdi i Sandvika er tatt med i rapporten. Det er lagt vekt på:

- Sammenhengende miljøer av arkitekturhistorisk og/eller kulturhistorisk interesse
- Representativt utvalg av kulturminner
- Mangfold av kulturminner fra ulike tidsepoker eller tematikk

Utfra dette peker tolv kulturmiljøer seg ut som spesielt interessante:

Jordbruks-Sandvika

- Kjørbo
- Løkke

Kommunikasjonsbyen Sandvika

- De første hovedveiene gjennom Sandvika
- Sandvika stasjon
- Sveitserstilsbebyggelse – jernbanens påvirkning på lokal stedsutvikling

Handel-og håndverks-Sandvika

- Handel og håndverk langs de gamle hovedveiene
- Albert Olsens smie og låseverksted

Industriens Sandvika

- Malmskrivergården
- Albert Olsens smie og låseverksted
- Hamang papirfabrikk
- Info-Rama-komplekset

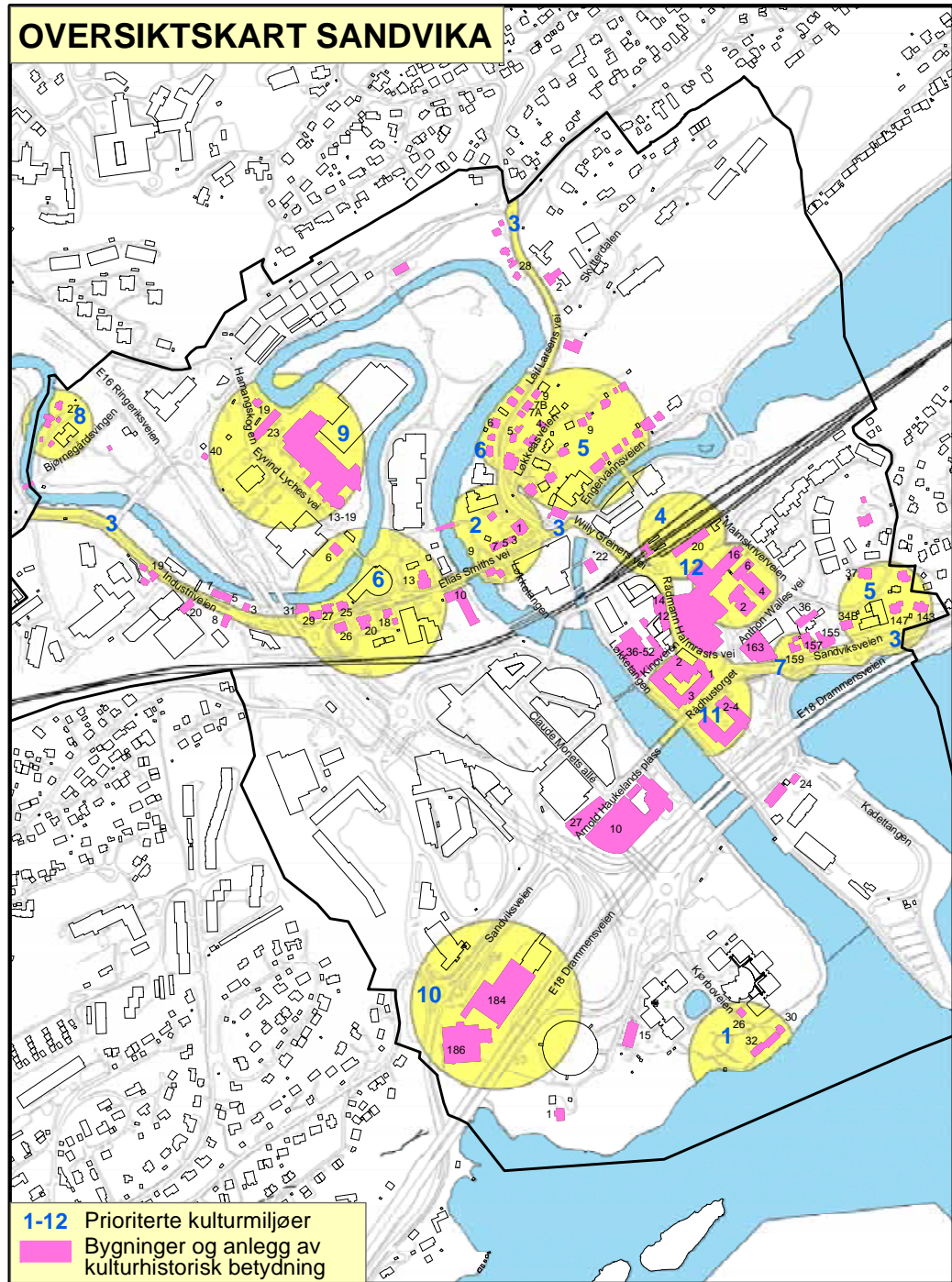
Det offentlige Sandvika

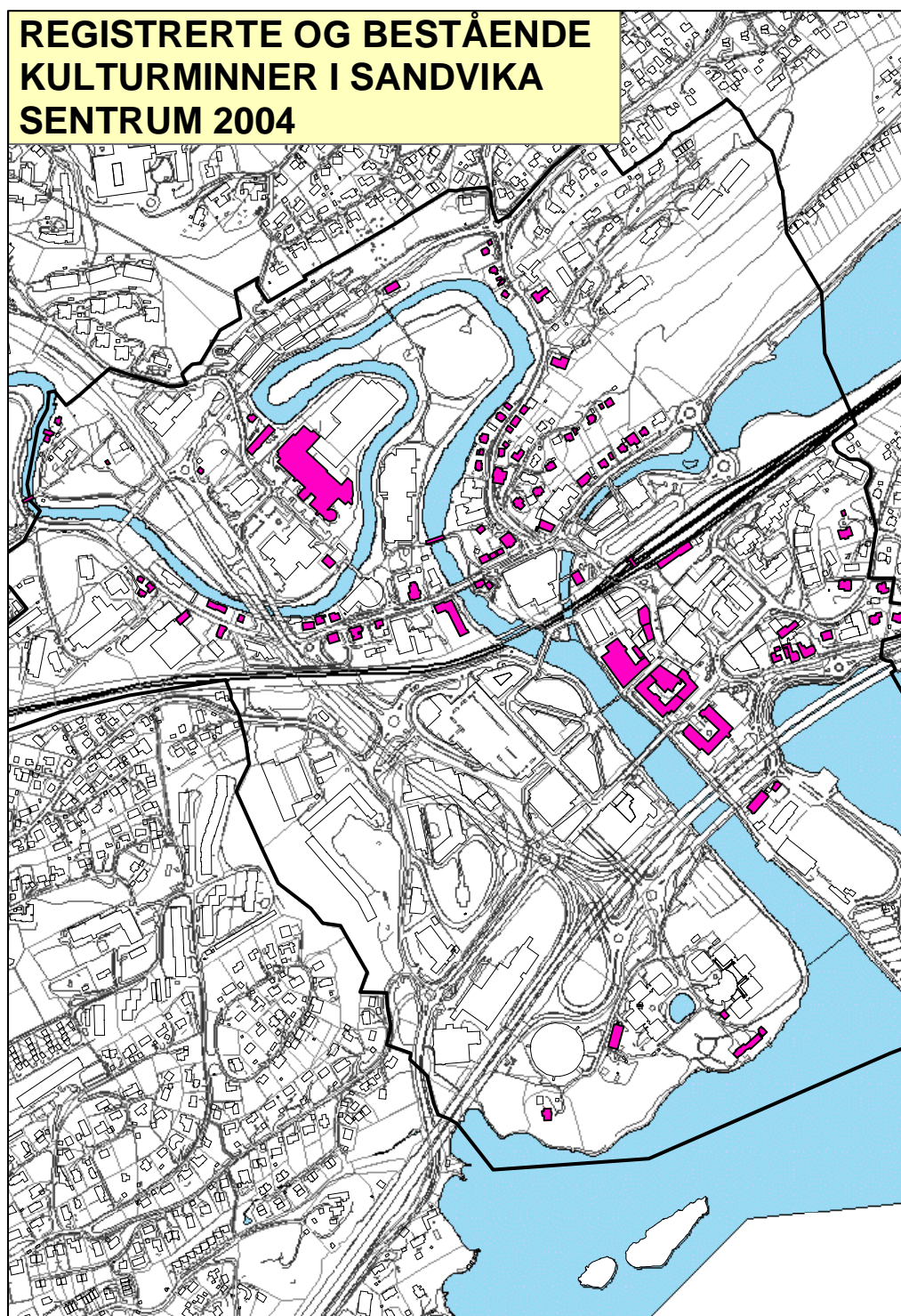
- Den hvite byen ved fjorden
- 1970-tallsbebyggelsen

Verneplan

Innenfor ovennevnte temaer har vi laget forslag til vern for verdifulle kulturminner og kulturmiljøer i Sandvika som ikke allerede er planmessig sikret. Noen av kulturminnene nevnes i flere temaer ettersom de inngår i flere tematiske sammenhenger.

Rapporten anbefaler regulering av et prioritert utvalg av kulturminner og kulturmiljøer til spesialområde bevaring etter § 25.6 i plan-og bygningsloven.

Kulturminner og kulturmiljøer i Sandvika – status

Bærum kommune har ulike former for vern:

- registrerte kulturminner
- vern gjennom plan- og bygningsloven
- fredet etter kulturminneloven.
- Prioriterte områder i kulturvernplanen

Kulturvernplanen for Bærum ble vedtatt i 1990 og området Sandvika nord var da ett av tolv prioriterte kulturvernplanområder i Bærum. Sandvika har allerede en del bygninger og anlegg hvor bevaring er sikret i reguleringsplan. Det er likevel ikke gjort en samlet vurdering av kulturminneverdiene i hele Sandvika før nå.

Registrerte kulturminner i Sandvika

De registrerte kulturminnene i Bærum er først og fremst registrert på grunn av sin alder. Dette har sin bakgrunn i en landsomfattende registrering av bygninger og anlegg bygget før 1900, såkalt SEFRAK-registrering. SEFRAK-prosjektet startet tidlig på 1970-tallet for å gi en oversikt over den eldre bygningsmasse i Norge. Fra februar 2000 ble registeret koblet opp mot GAB, som er det offisielle registeret for opplysninger om grunneiendommer i Norge. Bærum kommune har registreringer av bygninger og anlegg bygget før ca 1920 og i tillegg er noen yngre bygninger av historisk interesse tatt med. Disse registreringene danner et grunnlag for videre verne vurdering og gir informasjon om byggemåte, bygningens sosial tilknytning, alder, endringer og størrelse. Registreringen innebar også fotografering. I Bærum kommune finnes over 3000 SEFRAK-registreringer hvorav om lag 2600 er stående bygninger (per mars 2003). Sandvika er det 145 SEFRAK-registreringer, hvorav 95 er stående byggverk (inklusive 2 broer og en fabrikkpipe). Det totale antall registrerte kulturminner i Sandvika er 214, hvorav 111 er synlige.

Kulturminner regulert til spesialområde bevaring – planmessig sikring

Kommunens viktigste verktøy til å sikre kulturminner er å regulere en bygning, eiendom eller et større område til spesialområde bevaring med lovhjemmel i plan- og bygningslovens § 25.6. Reguleringsbestemmelser kan fastlegge at alle

søknads- og meldepliktige arbeider må forelegges kulturminneforvaltningen. Hva som skal bevares og hvordan bevaringen skal håndteres framgår av reguleringskart og reguleringsbestemmelser. Eier skal alltid varsles når reguleringsarbeid med sikte på bevaring igangsettes.

Til reguleringsformålet spesialområde bevaring kan det knyttes bestemmelser om bygningens/områdets bruk, nærmere om hva som skal bevares, og om og eventuelt på hvilke betingelser det kan oppføres ny bebyggelse. Bevaring av bygningers interiør kan ikke sikres i reguleringsplan. Vegetasjon kan være en viktig del av kulturmiljøet og kan sikres.

Kulturminner og kulturmiljøer på kommunedelplannivå

Kommunedelplanen er et viktig redskap for forvaltning av kulturminner.

Kulturminner og kulturmiljøer kan på dette plannivået sees i en større sammenheng, og kommunen kan få frem prioriteringer, utfordringer og eventuelt fastlegge retningslinjer. Det kan ikke knyttes rettslig bindende bestemmelser til en kommunedelplan, så planmessig sikring av kulturminner og kulturmiljøer bør følges opp på reguleringsplannivå.

Fredete kulturminner

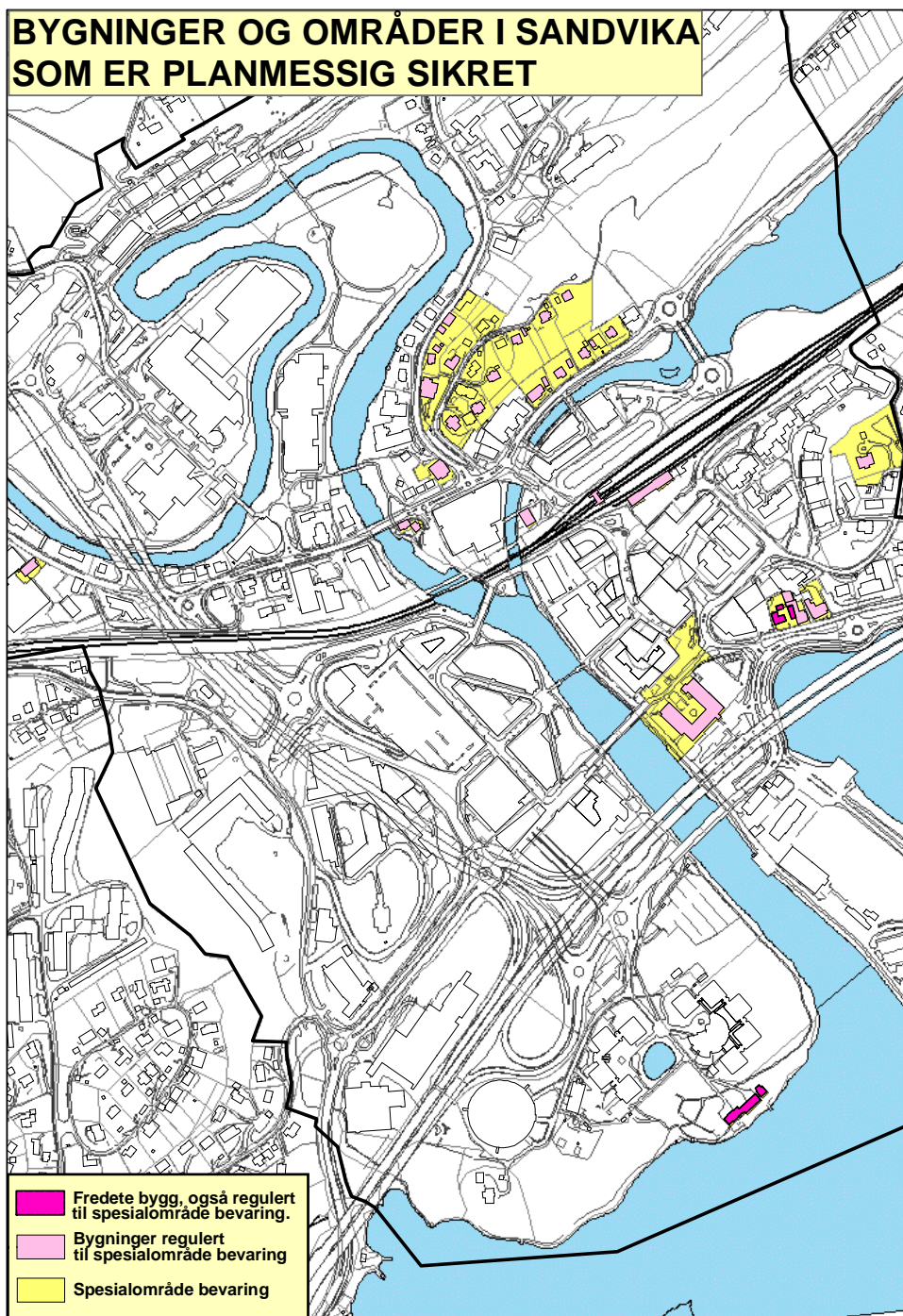
A. Automatisk fredete kulturminner

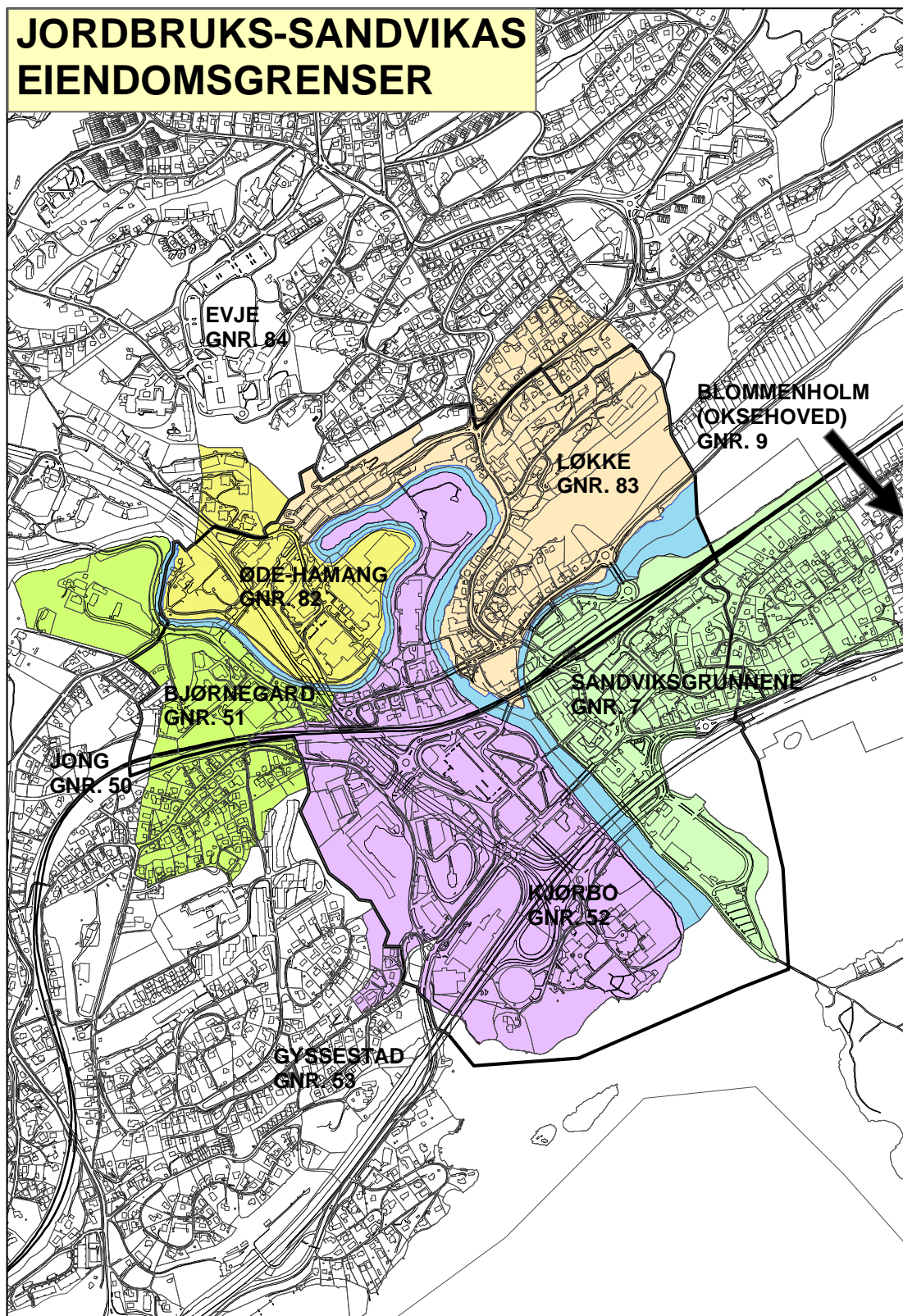
Alle spor etter menneskelig virksomhet fra før 1537 er automatisk fredet etter kulturminneloven. Slike kulturminner kan være helleristninger, gravrøyser, gravhauger, bautasteiner, spor etter bosetning, veifar og annet. I tillegg er stående bygninger fra før 1650 automatisk fredet. Innenfor planområdet er det registrert en røys innenfor Kjørbo-området.

B. Vedtaksfredete bygninger og anlegg

Bygninger og anlegg fra nyere tid (etter 1537) kan fredes av Riksantikvaren med hjemmel i kulturminneloven. Fredningen omfatter som regel både fast interiør og eksteriør. Alle tiltak utenom vanlig vedlikehold skal godkjennes av rette kulturminneforvaltning, i dette tilfellet Akershus fylkeskommune. Malmskrivergården og Kjørbo er begge anlegg som er fredet med hjemmel i kulturminneloven. Utgangspunktet

for fredningen av Kjørbo er en praktkamin fra 1659, som har ført til at bygningsmassen behandles som om den er fredet.

Byen Sandvika – gammelt jordbruksland

Beskrivelse

Sandvika ligger sydvest i Bærum, innerst i Vestfjorden. Navnet Sandvika er topografisk og knytter seg til bukten i fjorden og landet som elveavsetninger har dannet omkring utløpet. Elven har sin tilførsel fra Lomma, Isielva og Rønne elv fra Engervannet og het tidligere Lækso eller Løxa. Nå bærer den navnet Sandvikselven etter strandstedet som utviklet seg til tettsted, Bærums hovedstad og by (2003). Sandvikselven slynger seg som en meander gjennom det flate landskapet hvor Sandvika sentrum har vokst opp. Omkring reiser Løkkeåsen, Sandviksåsen, Jongskollen og Evjeåsen seg, med Kolsåstoppens markante profil i nord.

Dyrket mark på Kjørbo på midten av 1900-tallet

Gårdene

Jordbruk og rike fiskerier i Sandviksbukta var utgangspunktet for den første bosettingen i Sandvika. Sandvika sentrum har utviklet seg på gamle landbrukseiendommer. De kjente navnene Løkke, Hamang, Kjørbo, Bjørnegård, knytter seg til fortidige gårdsbruk og minner oss om at det her ble drevet jordbruk. Sandviksgrunnene var opprinnelig del av Oxehoved (Blommenholm). De nevnte gårdene tilhørte i middelalderen Nesøygodset som var adelig setegård. Kjørbo ble tatt i bruk som adelig setegård i stedet for Nesøya på 1600-tallet, mens Evje, var kirkegods til 1840. Produksjonen varierte. Det ble dyrket poteter, grønnsaker og bær, og både Kjørbo og

Hamang drev med kyr. På Løkke var det allsidig drift så sent som i 1851, da avlingen besto av rug, bygg, havre, høy og halm. Noen høy og halm. Noen av gårdene ble nedlagt som gårdsbruk de siste tiårene av 1800-tallet. Fra Løkke ble det utskilt byggetomter da P.C. Harreschou startet hotellvirksomhet i hovedbygningen i 1880 (se avsnittet kommunikasjon og utfart). Gårdsbruket på Øde-Hamang var nedlagt da Forretningsdamernes feriehem solgte eiendommen til Hamang papirfabrikk i 1907. På eiendommen ble det anlagt både papirfabrikk, sag og høvleri.

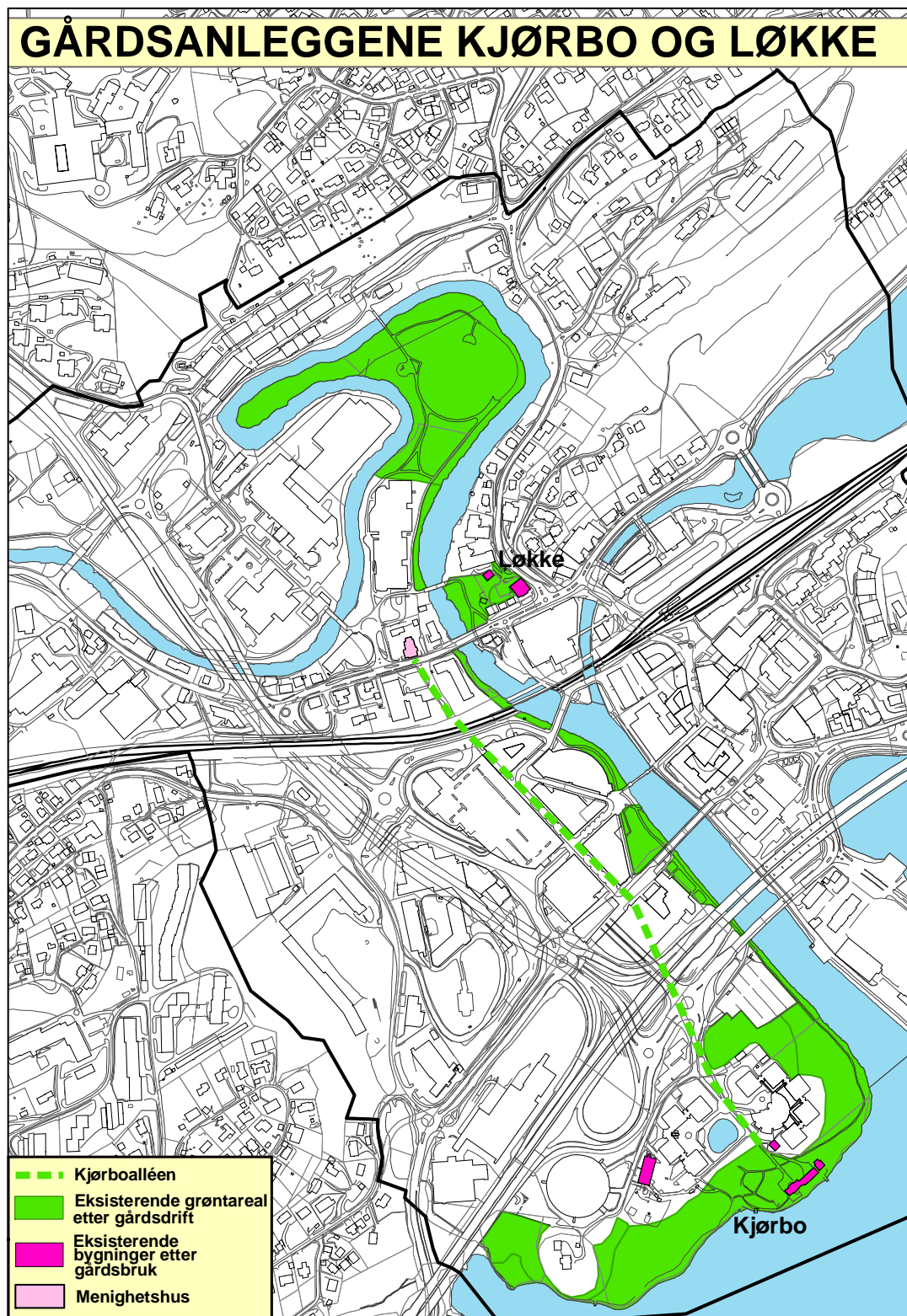

Landlig ved Rønne elv i 1900

Elven

Sandvikselva har fungert som naturlig grense mellom gårdsbrukene og har hatt stor næringsmessig betydning for Bærum. Det gamle navnet Løxa indikerer at elven har vært rik på laks og sjørret. Teinestedene er minner etter det. Kvinner har hatt sine vaskeplasser langs elven og den har gitt drivkraft til industrien. Til tross for at den er svært grunn har den også vært brukt som transportåre for råvarer og ferdige produkter.

Sandvikselven er et levende minne om gårdsgrenser fra jernalderen og middelalderen. Nitten broer tilbyr snarveier for fotgjengere og syklende og forbindelse for kjørende mellom bydelene som har utviklet seg på de gamle eiendommene.

Gårdsanleggene Kjørbo og Løkke

Kjørbo

Beskrivelse

Kjørbos tun ligger på vestre odde ved Sandvikselvens utløp. Hovedbygningen består av to sammenbygde fløyer og ligger på en høyde med utsyn over Vestfjorden i et parklandskap med gamle løvtrær. Moderne kontorbygg er føyet inn i landskapet. Gårdsanlegget består av Jacob Kreftings svalgangsbygning fra før 1723 og Johan Grauers hovedbygning i herregårdsstil fra 1801-25 som er sammenbygget ved Tårnbygget fra 1853.

Johan Grauers hovedbygning

Arkitekt for Tårnbygget og sveitserstilsdekoren på Jacob Kreftings hus er C.H. Grosch. Øst for svalgangsbygningen ligger Klokkeboden fra slutten av 1800-tallet. Stabburet i tømmer fra 1870 ligger ved kontorbyggene i øst. Driftsbygningen med grunnmur fra siste halvdel av 1800-tallet ligger delvis skjult av kontorbyggene i vest.

Stabburet

Svalgangsbygningen fra 1700-tallet

Kjørboalleen, som gikk fra Gamle Drammensvei (i dag Elias Smiths vei), er det en kort stubb igjen av nær tunet. Kjørbos portnerbolig lå der alleen tok av fra Gamle Drammensvei. Vis à vis ligger menighetshuset i sveitserstil fra 1890. Tårnet ble tilføyet da bygningen ble innviet til kirke i 1921.

Historie

Navnet Kjørbo kommer muligens av ker, som er en fangstanordning for laksefiske, og bu, og knyttes da til det rike laksefisket i Sandvikselven (tidligere Løxa). En annen tolkning er at ker kommer av fuktig mark, som mye av eiendommen besto av. Kjørbo var til ut på 1600-tallet en ødegård under Nesøygodset, men ble tatt til adelig setegård i stedet for Nesøya på midten av 1600-tallet. Den siste adelige eier var Christoffer Urne, som solgte alle sine eiendommer; over 60 gårder, deriblant Kjørbo til Knut Frantsen i 1663. Senere har gården vært tilknyttet Bærums Jernverk gjennom blant annet Krefting-familien, Conrad Clausen og Peder Anker (1791). Ankers tidligere gartner og agronom på Bogstad, den såkalte "Potetkongen" Johan Grauer, forpaktet Kjørbo fra 1787 og kjøpte den av Anker i 1801. Stålovn Clausen hadde oppført på eiendommen var unntatt salget. Herman H. Brodtkorb kjøpte Kjørbo i 1852. Han revitaliserte gårdsdriften, rev de gamle uthusbygningene og oppførte nye. Brodtkorb anla store deler av den romantiske parken "Bestemorskogen", bygget muren langs strandpromenaden og oppførte badehuset.

Siste rest av Kjørboalleen

Låven brant under 2. verdenskrig og ble gjenoppbygd. Etterkommere etter Brodtkorb eide gården til 1960, da Thiis & Co overtok og siden har den vært i Norconsults, Sagas og i dag i Norsk Hydros eie. Eiendommen inkluderte tidligere Borøya og Kalvøya, Kjørbokollen og Kjørbotangen som i dag går under navnet Limtomta (innenfor BI). Det har vært brent kalk på eiendommen, og kalken ble hentet fra øyene.

Vurdering

Kjørbo er den eneste bevarte adelige setegård i Bærum. Rester etter Christopher Urnes renessansebygg er kjelleren med vindeltrapp under vestfløyen. C.H. Grosch som tegnet tårnbygget og sto bak sveitserstils-restaureringen av østfløyen, var en av sin tids største arkitekter. Han tegnet blant annet Børsen og Universitetsbiblioteket i Oslo. Knut Frantzens praktkamin fra 1659 er restaurert og ble fredet i 1930. Denne fredningen har ført til at hovedbygningmassen behandles som om den skulle vært fredet. Bygningstiljøet er i reguleringsplanen forutsatt bevart, men reguleringsplanen er uklar på dette punktet. Ut fra et kulturminnefaglig ståsted, er det svært viktig at eiendommen blir planmessig sikret. Landskapet rundt de gamle bygningene er viktig for opplevelsen 1800-tallets romantiske hageidealer.

Idyll i Bestemorskogen

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Kjørboveien 32	52/80	Hovedbygning og Tårn	1700-tallet 1801-1825	047-001
Kjørboveien 32	52/80	Sidebygning, oppr. våningshus	1723	047-002
Kjørboveien 30	52/80	Klokkeboden	1853	047-003
Kjørboveien 26	52/115	Stabbur	1870	047-004
Kjørboveien 15	52/116	Driftsbygning	Etter 1853 og 1945	047-049
Kjørboveien	52/80	Bestemorskogen, romantisk park	Etter 1853	
Kjørboveien 10-12	52/116-114	Kjørboalleen, gårdsvei		
Elias Smiths vei 13*	52/8	Pinsekirken, opprinnelig menighetshus	1890	048-002

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Løkke

Beskrivelse

Løkke gårdstun ligger mellom Sandvikselven, foten på Løkkeåsen og den gamle drammensveitraseen fra 1665. Eiendommen har i dag et parklignende preg med gamle bygninger, trær og elven som elementer. Ved veien ligger den flere ganger ombygde hovedbygningen og nærmere elven ligger de gamle murene etter potetkjelleren. Vognskjulet fra hoteldriften sto tidligere på de gamle murene.

Løkke med Løkke bro og vognskjul.

Driftsbygningen, som er med på Claude Monets bilde fra 1895, er borte, og langs Elias Smithsvei er det ført opp bevaringsverdige gamle trehus fra andre steder i Sandvika. Over elva fører den gamle Løkke bro, støpt på Bærums verk i 1829, over til Limtomta eller Kjørbotangen som den tidligere het. Hovedbygningen er regulert til spesialområde bevaring sammen med nærmeste del av parken og potetkjelleren.

Historie

Gården er ikke blant de eldste i Bærum, men er nevnt i skriftlige kilder tidlig på 1600-tallet og hørte under Kjørbo og Nesøygodset. Lykkja er den gamle formen for navnet Løkke, og betyr et innhegnet jordstykke. Bærums første ordfører Elias Smith kjøpte Løkke i 1847 og solgte den igjen i 1851. På 1870-tallet forsøkte Løkkens eier å drive fiskepark i Engervannet sammen med Løkeberg og Blommenholm gårder. Interessentskapet fikk liten betydning. Rester etter demningen som skulle sikre stabil vannstand eksisterer ennå. Løkke hadde egen kalkovn på eiendommen tett ved elven.

Beliggenheten gjorde at kalken kunne lastes direkte i båt for transport til Christiania. Senere ble den fraktet med tog. I 1878 kjøpte P.C. Harreschou Løkke og åpnet hotell i den gamle hovedbygningen i 1880. Samtidig ble det frasolgt mange byggetomter og Løkke opphørte som gårdsbruk. Løkke har hatt en omskiftelig historie, og forbindes mest med hotell-, restaurant og selskapsfunksjonen. Bygningsmiljøet før Løkke bro ble flyttet er foreviget av den kjente franske kunstmaleren Claude Monet i 1895. Etter 1927 ble Løkke A/S Bøndernes Hus, og bygget om i nyklassistisk stil etter tegninger av Ivar Næss. Her ble det arrangert alt fra danseskoleball og jubileumsfester til styremøter. De senere år har det vært kontorer i bygningen.

Harreschous Hotell /Løkke

På 1970-tallet var Løkke bro for trang for den økende biltrafikken i den tidligere drammensveitraseen og i 1977 ble støpejernsbroen flyttet noen meter oppover elven og erstattet av en bredere og flattere bro.

Vurdering

Eiendommen har hatt stor betydning for Sandvikabeboere som sosialt samlingssted. Løkkeparken med tilflyttet eldre, småskala trehusbebyggelse og Løkke bro over Sandvikselven viser både til gammel gårdsdrift, veihistorie, hotell- og restauranthistorie, Bærums handels- og håndverkshistorie og til Bærums første industribedrift som støpte broen over elven i 1829. Sammen med bebyggelsen i Løkketangen 1 og 3 på den andre siden av Elias Smiths vei og det gamle menighetshuset fra 1890 lenger vest, er Løkkeeiendommen en

viktig referanse til Sandvikas bybilde ved
århundreskiftet 1900

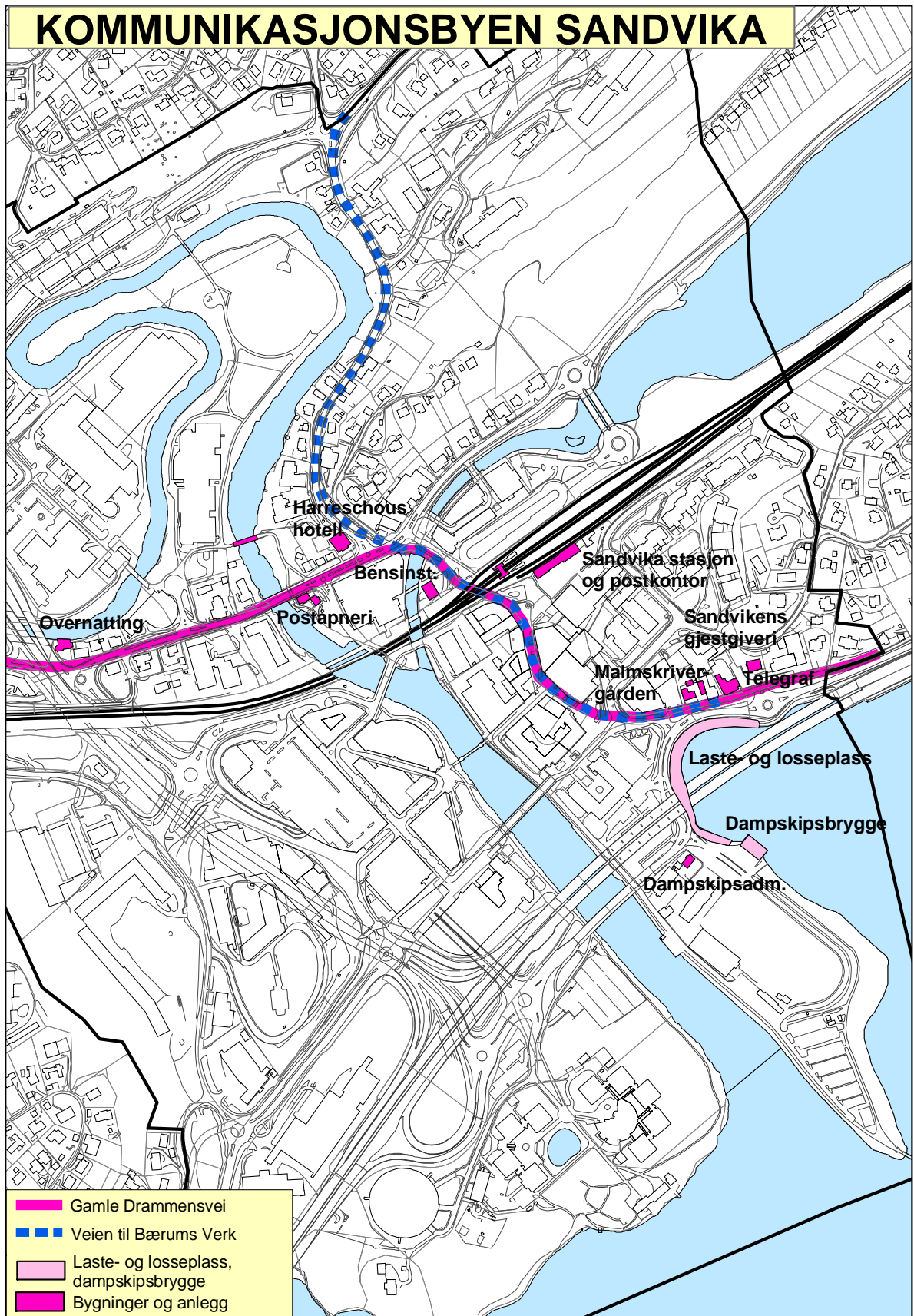
Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Elias Smiths vei 1*	83/182	Opprinnelig våningshus, senere hotell, foreningslokale	1875 (1920)	049-030
Elias Smiths vei 1*	83/182	Tunet		
Elias Smiths vei *	83/185	Potetkjeller	eldre murer	049-027

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Elias Smiths v 3*	83/185	Gråstua, kombinert bolig og butikk, oppr. Gml. Drammensv, ved Sandvika rådhus	Tidlig 1800-talls	
Elias Smiths v 5*	83/185	Tidl. Broveien 3, tofamiliehus	1891	049-008
Elias Smiths v 7*	83/185	Tidl. Ringeriksveien 32, kombinert bolig og butikk	1879 - 1880	049-004
Elias Smiths vei 9*	83/181	Løkke bro	1829	048-068
Elias Smiths vei 3,5,7,9*	83/181	Løkkeparken		

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Kommunikasjonsbyen Sandvika

Fjorden, havnen, veiene og jernbanen

Sandvika kan takke sin gode havn og den virksomhet som naturlig oppstår i et knutepunkt mellom hovedveier, sjøtrafikk og slepen over vinterisen for at det utviklet seg fra å være et lite strandsittersted til å bli bygdas ladested og politiske sentrum.

Jektefart

I alle år har ferdselen på fjorden gått livlig sommer som vinter. Fraktfarten på sjøen hadde sine beste dager da veiene var dårlige og jernverket og kalkdriften sto på sitt høyeste. I Sandviksbukta har det vært lastet og losset jernmalm, jernprodukter, kalkstein, kalk, tømmer og trelast i flere hundre år.

Bærumsbøndene har levert kalk til byggingen av kirkene i Viken og Akershus fra 1100-tallet. Fra 1640-årene disponerte Bærums Verk stranden nedenfor Malmskrivergården til laste- og lagringsplass.

Jektetraffikken foregikk sommerstid, mens transporten på land gikk med slede på vinterføre. Etter hvert som veiene ble bedre ble også kjerrer tatt i bruk. Veien til jernverket gjennom Sandvika gikk i felles løp med Den Drammenske Konge- og Postvei som sto ferdig i 1665. Samme år fikk Sandvika vertshusbevilling.

Slepen

Slepen over fjordisen var det beste alternativet for varetransport vinterstid før jernbanen kom. Fjordisen gjorde kjøring av forbruksvarer til og fra hovedstaden lettere, kortere og raskere, ikke minst i perioder da sledeføret var uberegnelig på landeveien. *Ydre Slæbevei* mellom Oslo og Sandvika gikk utenom Bygdøy, forbi Huk, mellom Fornebulandet og Snarøya ved Hundesund, ut Koksa og videre til Kadettangen. På midten av 1800-tallet var trafikken på fjordisen så stor at det ble etablert oppsyn med isveiene.

Dampskipstrafikk

Allerede i 1835 hadde Sandvika dampskipsforbindelse med Christiania. I 1857 kom dette i mer ordnede former, da Christiania og Omegns Dampskibsselskab leide en del av

Kadettangen og fikk satt opp dampskipsbrygge.

I 1981 ble dampskipsbryggen i Sandvika erstattet av kai.

Administrasjonsbygget (havnekontoret) sto ferdig i 1858. I 1862 gikk selskapet konkurs. Andre tilsvarende senere foretak led samme skjebne. Så steg passasjerantallet mot slutten av 1800-tallet takket være sommerhusene og økende arbeiderbefolkning på Høvik, Snarøya og i Sandvika.

Christiania Dampskipselskaps Administrasjonsbygg, senere havnekontor

På 1880-tallet ble en tur til Kristiania på dampskipet "Sartor" framhevet som langt mer behagelig enn i "kvalme jernbanekupeer". Først i 1916 ble Sandvika havn godkjent av staten og det ble opprettet havnestyre. Havnen ble utbygget ved behov, men etter 2. verdenskrig er mer og mer av transporten lagt til veiene. Postruten ble lagt om Sandvika fra 1858. Bedre veier og dampbåtforbindelsen gjorde Sandvika til et yndet utfartssted for christianiabefolkningen. En ny type reisende

dukket opp: turistene. De kom på dags- og helgeturer eller ”danseforlystelse”.

Vestbanen

Jernbanen kom i 1872 og gjorde det mulig for de bredere lag av Kristianias befolkning å forlate byens ståk og larm og nyte stedets landlige sjarm i fritiden. En blomstrende utvikling av Sandvika som utfartssted, bolig- og industrietablering fulgte. Skysstasjonene utviklet seg til gjestgiverier og hoteller. Hotellene hadde sin glansperiode fram til 1900.

Sandvikens Gjestgiveri 1915

Skysstasjoner, gjestgiverier og hoteller

I Sandvika gjestgiveri var det skysstasjon, vertshus og landhandel i 1863. Skysstasjonen ble nedlagt da hest og kjerre fikk konkurranse fra toget. I 1925 åpnet Sandviken hotell på gjestgiveriets grunn. Walles hotell som lå der Rådhusparken er i dag, hadde brent ned i 1919.

Økende biltrafikk førte til at folk lettvint kunne nå fjernere reisemål. Dermed var ikke Sandvika lenger så interessant som overnattingssted. Harreschous Hotell mistet sine gjester og ble nedlagt. I 1955 var funkishuset i Elias Smiths vei 31 det eneste overnattingsstedet i Sandvika.

Post og telegraf

Postruten til Bergen som tidligere fulgte Gamle Ringeriksvei via Bekkestua, Bærums Verk, og over Krokskogen, ble lagt til den nye Ringeriksveien gjennom Sandvika i 1858, og stedet fikk sitt første poståpneri. Posttjenestene ble først utført av skysstasjonene. I 1872 tilbød jernbanen seg å overta tjenestene, men fikk avslag. I 1884 ble posten flyttet til skomakerhuset i Løkketangen 3.

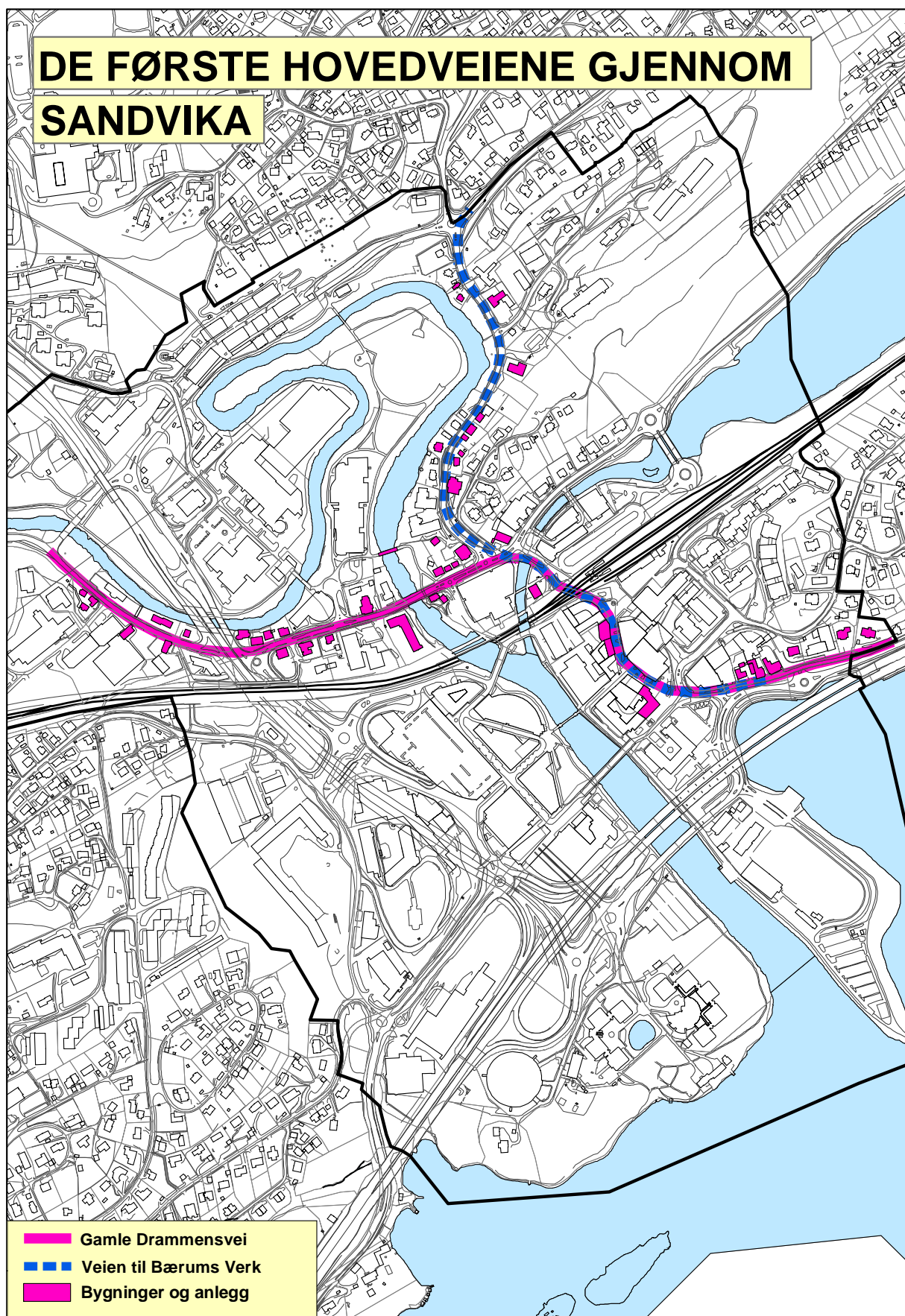
Løkketangen 3

Ti år etter flyttet den inn i nabohuset som var nytt det året. Først i 1930 ble posthuset flyttet til jernbanen; og da til den nedlagte stasjonsbygningen fra 1872.

Telegraflinjen mellom Oslo og Drammen kom i 1855. Linjen gikk i Sandviksåsen via Løkketangen i retning Asker. Sveitserstilhuset ”Bergli” i Anton Walles vei var den første telegrafstasjonen i Sandvika. Sandvika hadde egen telefonsentral fra 1884. I 1909 tok staten over sentralen, som ble automatisert i 1939.

Bergli, Anton Walles vei 34, Sandvikas telegrafstasjon

De første hovedveiene gjennom Sandvika

Gamle Drammensvei og veien til Bærums Jernverk

Beskrivelse

Gamle Drammensvei/Ringeriksveien buker seg fortsatt gjennom Sandvika, kamuflert under mange navn: Sandviksveien, Jørgen Kanitz gate, Rådmann Halmrastsgate, Willy Greiners vei, Elias Smiths vei og Industriveien.

Opprinnelig trehusmiljø fra 1900-tallets første tiår langs tidligere Drammensveien, Ringeriksveien (etter 1934) og i dag Elias Smiths vei

Fra Løkke hadde malmveien til Bærums Verk to traséer. Den ene fulgte Rønnebakken også kalt "Obelbakken" og "Politibakken" opp til kommunelokalet og ned til Leif Larsens vei (tidligere Brynsveien). Videre gikk den opp Evjebakkene og forbi Helgerud og Rud. Industriherren Donato Brambani fikk senere sprengt bort den nederste delen av Løkkeåsen slik at hestene slapp den tunge bakken oppom kommunehuset.

Den andre veien til jernverket fulgte trolig Sandvikselven til Wøyen. Derfra gikk veien via Løken til Bærums Verk. Bygningstiljøet langs den gamle ferdselsåren er endret, men det finnes fortsatt bygninger som gir historiske holdepunkter.

Historie

Kalk- og jernindustri

De to eldste, kjente veiløpene i Sandvika ble anlagt i norsk bergverks tidligste år. Den ene gikk mellom Bærums Verk og Sandvika fra tidlig på 1600-tallet. Den andre ble anlagt fra 1630-årene fra Oslo via Sandvika til Drammen og sto ferdig i 1665 som "Den Drammenske

Konge- og Postvei". Fra Drammen gikk veien videre til sølvverket på Kongsberg. Veiløpet gjennom Sandvika er eldre enn jernverket, og kan sannsynligvis dateres tilbake til middelalderen da bøndene i Bærum leverte kalk til eksport og til bygging av klostre, kirker og festninger i hele indre Oslofjord. Veien mellom Sandviksbukten og Bærums Verk har vært i bruk så lenge ferdigprodukter av jern har vært skipet ut fra Sandvika, men den ble særlig viktig fra 1630-40-tallet da jernmalmen ble hentet fra verkets gruver ved Arendal og Kragerø. Malmskriveren holdt til i Malmskrivergården, i dag Sandviksveien 159. Malmen kom med skuter mens fjorden var isfri, og ble lagret på stranden. Transporten foregikk hovedsakelig på sleder vinterstid, og med hest og kjerre da veiene ble gode nok. Bøndene var pålagt å kjøre for Verket. Skiftematerialet fra 16- og 1700-tallet viser at det var malmsleder på de fleste gårdene mellom Sandvika og Bærums Verk. Sandvika sentrum vokste fram der de to veiene gikk i samme løp.

Landlig utfartssted med forlystelser

Med økende veitrafikk, dampbåtforbindelse med Christiania fra 1837 og regelmessige anløp fra 1850-tallet, postvei gjennom Sandvika fra 1858 og jernbane til Sandvika fra 1872, ble Sandvika et yndet utfartssted for Kristianiabeboere som søkte seg vekk fra byens ståk og larm. Det vokste fram behov for vertshus, skystasjoner, overnattingssteder langs veiløpet.

Innkjøringen til Sandvika fra øst; Sandvikens gjestgiveri nærmest og Stådegården t.v.

Historisk bygningsmiljø

Fra Malmskrivergården til Rønne elv

Foruten den fredete Malmskrivergården fra 1600- og 1700-tallet, er de gamle bygningene som ennå finnes langs det gamle veiløpet Sandvika gjestgiveri (1863/1925), Stådegården (1890-tallet), Moegården (1915), Nafstadgården/Banken (1920-tallet), Sandvika Mek. Verksted/ Brødr. Christiansen (1903) i dekorativt murt teglstein.

Drammensveitraséen gjennom Sandvika er i dag gågate

Hovedgaten gjennom Sandvika ble også stedets forretningsgate med baker, slakter, forretninger og apotek. Nyere forretningsbygg på vestsiden av traséen har beholdt de gamle navnene: Ringi-, Bjerkaas-, Ekornerud- og Aamodtgården.

Stådegården, Sandviksveien 157

Ved siden av Sandvika gjestgiveri ble det i 1890 oppført en bygård i teglstein og pusskvader som var et sjeldent syn i et lite trehustettsted som Sandvika. Her hadde baker Andersen butikk omkring århundreskiftet 1900. I 1925 leide Bærum øl og vinsamlag A/S lokaler i bygget. Stådegården fikk sitt navn med byggets eier fra 1936.

Håndverkerkata – Leif Larsens vei

Den gamle Randersgården i sveitserstil brant i 1937 og ble ført opp igjen som Sandvikas første betongbygg i hypermoderne funksistil i 1939. Arkitekt var Sigurd Ellingsen. Ved Randersgården i Engervannsveien tok veien til Bærums Verk av nordover langs dagens Leif Larsens vei, som på folkemunne kaltes ”Håndverkerkata”. Langs veien ligger flere kombinerte nærings- og bolighus. Bolighuset i nr. 28 er flyttet fra Løkketangen og uthus nyoppført ca. 1890. Her bodde en fisker. På begynnelsen av 1900-tallet ble uthuset utvidet mot veien og fiskerens kone hadde fiskeutvalg.

Løkke og Løkketangen

Harreschous Hotell/dagens Løkke ligger med fasaden mot den gamle drammensveitraséen. Ved siden av ligger gjenreiste bygninger fra det gamle Sandvika og lenger inn i parken ligger potetkjellerens gamle murer. Bærums første ordfører Elias Smiths bodde på Løkke fra 1847 til 1851 og har gitt sitt navn til denne biten av tidligere Drammensveien (deretter Ringeriksveien). Skomakerens hus (1884) i Løkketangen 3 og tidligere Sandvika blomst i nr. 1 som har 1700-talls kjerne, ligger på sine opprinnelige grunnmurer. Bygningene var en del av trehusmiljøet på Løkketangen før saneringen i 1976.

Løkke bro

Løkke bro som er Norges første støpejernsbro og produsert på Bærums verk, var fra 1829 en del av den opprinnelige Drammensveitraséen. Økende biltrafikk førte til at broen ble erstattet av en ny og mer tidsmessig bro, mens gamlebroen ble flyttet lenger opp i Løkkeparken i 1977. Den er blitt et viktig Sandvika symbol, ikke minst takket være den franske impresjonistens Claude Monets malerier fra 1895.

Løkke bro

Elias Smiths vei 10 – 31

I Elias Smiths vei 10 ligger Sandvika Jernindustri bygning fra 1939. Bedriften produserte blant annet kjettinger og var kjent som "Kjettingen". Det var her den vakre Kjørboalleen møtte Drammensveien, og hvor Grindstua; portnerstuen til Kjørbo lå. Trekirken i nygotisk stil er fra 1890, bygget av Elise Brodtkorp på Kjørbo.

Pinsekirken i Elias Smiths vei

Vest for kirken flankeres den gamle ferdssåren av kombinerte bolig- og forretningsgårder i tre med fasader fra de første tiårene av 1900-tallet. Forsamlingshuset til Frelsesarmeen kom i 1925.

Frelsesarmeens gård, Elias Smiths vei 20

Elias Smiths vei 31 er i funksistil. Dette var Sandvikas eneste overnattingssted fra det ble tatt i bruk i 1960 til Hotell Sheraton (nå Rainbow Hotel Oslofjord) kom på 1980-tallet. På gateplan var det bilverksted og Birkheim bensinstasjon, som drev til 1982.

Elias Smiths vei 31

Industriveien

I 1872 ble jernbanen til Slependeden bygget i deler av traséen til den opprinnelige Drammensveien, og veien ble lagt om Bjørnegårdsvingen og Slependedveien. Veien fram til Sykkelsmedbroen heter nå Industriveien. På folkemunne het den Smedgata. Langs denne lå det tidlig på 1900-tallet to smier i tillegg til smed Hansen ved siden av hotellet i Elias Smiths vei 31. Den ene var smia i Industriveien 19; det vesle tunet Nordli, som består av tre gamle bygninger. Eiendommen ble utskilt fra Bjørnegård i 1887 og bygningsmassen i sveitserstil er typisk for sin tid.

Omkring 1920 kom Hamang Papirfabrikks papirmesterbolig i nr. 3 og i 1949 ble firemannsboligen for arbeidere i nr. 5-7 tatt i bruk.

Den bedriften som har gjort Sandvika kjent på landsbasis er Fabrikken Tomten, skurepulverprodusenten som etablerte seg i Sandvika i 1907 og bygget fabrikken i tegl i 1912 på branntomten til Lillehagens skifabrikk ved Drammensveien, i dag Industriveien 20.

Vurdering

Den gamle drammensveitraséen er en av de viktigste historiske veiene gjennom Sandvika, og har gitt struktur til oppbyggingen av Sandvika sentrum. Dens løp og bevarte bygninger er fysiske holdepunkter for historiens gang fra jernverkets begynnelse tidlig på 1600-tallet og frem til i dag. Både langs Leif Larsens vei og Elias Smiths vei ligger det trehusmiljø av kombinerte bolig- og næringsbygg fra begynnelsen av 1900-tallet i tillegg til trekirken og det

tidligere Harreschous Hotell i Løkkeparken.
Større sveitervillaer kompletterer bildet langs
Engervannsveien og i Løkkeåsen.

Gamle Drammensvei mellom Lysaker og
Sandvika er et prioritert område i
kulturvernplanen. Dette historiske veifaret har
gitt struktur til Sandvika sentrum og bør også
prioriteres gjennom Bærums hovedstad.

Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Sandviksveien 163	7/130	Sandvika gjestgiveri	1863	019-020
Sandviksv 157	7/7	Stådegården, forretningsgård	1890-tallet	019-019
Sandviksv 155*	7/173	Malmsskrivergården, bolig og kontor Malmsskrivergården, bryggerhus Malmsskrivergården, uthus	1640/1740 Tidl. 1800-t Tidl. 1800-t	019-002 019-003 019-004
Willy Greinersv. 22*	7/267	Br. Christiansens Mek. Verksted	1903	049-023
Løkkeåsveien 2*	83/23	Kommunehus	1899	049-050
Leif Larsens vei 5*	83/19	Bolig og melkeutsalg	1891	049-051-52
Leif Larsens vei 7*	83/57	Løkkelia, bolig og forretning	1900-1925	049-053-54
Leif Larsens vei 9*	7/13	Bolig og forretning	1910	049-055
Elias Smiths vei 1*	83/182	Løkke, Harreschous hotell Løkke tun	Tidl. 1800-t	049-027
Elias Smiths vei *	83/185	Potetkjeller	Før 1900	049-030
Løkketangen 1*	83/169	Ringeriksv. 36, komb. handels- og bolighus	1894	049-002
Løkketangen 3*	83/169	Broen, skomaker, komb. handels- og bolighus	1793	049-001
Industriv 20*	51/11	Tomten fabrikker	1907	048-060

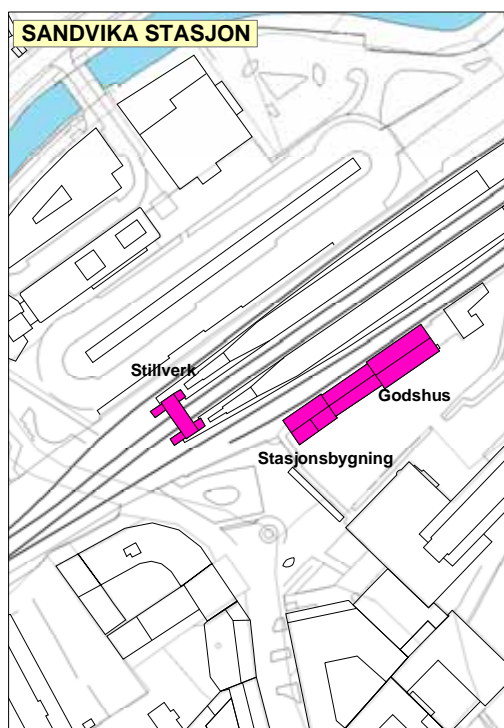
Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Sandviksv, Jørgen Kanitz g, Rådmann Halmrastsv, Willy Greiners v, Elias Smiths v, Industriv og Leif Larsens v, Skytterdalen	7, 83 og 52	Drammensveitraséen gjennom Sandvika	1665 og før	
Sandviksveien 143*	7/34	Rosenli, bolighus	1898	019-024
Sandviksveien 147*	7/25	Utsikten, bolighus	1900-1925	019-022
Anton Walles v 34*	7/288	Bergli, bolighus, telegraf	1875-1900	019-021
Rådhusstorget 1 *	7/147	Budstikkegården, forretnings	1938	019-071
Rådm. Halmrasts v 12*	7/51	Moegården, forretningsgård	1911	019-069
Rådm. Halmrasts v 14*	7/13	Nafstadgården/Banken, forretningsgård	1920-årene	
Engervannsveien 39	83/15	Randersgården	1939	
Skytterdalen 2*	83/45	Folkets hus, arbeiderforeningen	1915	049-063
Leif Larsens vei 10	83/18	Arbeiderbolig	1910	049-039
Leif Larsens vei 28*	83/37	Løkkesvingen, bolig Løkkesvingen, fiskeutsalg Løkkesvingen	Ca. 1890 Ca. 1900 Ca. 1890	049-045 049-044 049-043
Elias Smiths v 3*	83/185	Gråstua, butikk og bolighus	Tidl. 1800	
Elias Smiths v 5*	83/185	Tidligere Broveien 3, tofamiliehus	1891	049-008
Elias Smiths v 7*	83/185	Tidl. Ringeriksv 32, komb. butikk og bolighus	1879-1880	049-004
Elias Smiths vei *	83/181	Løkkeparken		
Elias Smiths v*	83/181	Løkke bro	1829	048-068

Elias Smiths v 10*	52/21	Sandvika Jernindustri	1939	
Elias Smiths v 13*	52/8	Sandvika kirke, Menighetshus	1890	048-002
Elias Smiths v 18*	52/14	Birkedal, bolig, frisør og forretn.	1927	048-071
Elias Smiths v 20	52/13	Frelsesarmeens forsamlingshus	1925	048-069
Elias Smiths v 25*	52/4	Bolig og forretning	1900-1925	048-074
Elias Smiths v 26*	52/10	Skalleberg, Bolig og forretning	1921	048-070
Elias Smiths v 27*	52/26	Birkheim, lager	1932	048-073
Elias Smiths v 29*	52/26	Birkheim, bolig og forretning	1900	048-072
Elias Smiths vei 31	51/55	Hotell, bensinstasjon, verksted	1960	
Industriv. 3*	51/78	Papirmesterbolig	Ca. 1920	048-061
Industriv. 8*	51/20	Bolig og skomaker	1906	048-062
Industriv. 5-7*	51/117	Firemannsboliger	1949	
Industriv 19*	51/4	Nordli, boligtun Smie Bolighus	Ca 1890	048-004 048-005 048-059

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Sandvika stasjon – Vestbanen

Beskrivelse

Sandvika stasjon består av tre generasjoner jernbanestasjoner. Stasjonsmiljøet i sveitserstil fra 1872 som hører til første generasjon med smalsporet jernbane, ligger på skinnenivået og er sammenbygd med to godshus. Stillverket med heishus fra 1923, er en del av stasjonsmiljøet som kom etter ombyggingen til normalspor i 1917. De opprinnelige stasjonsbygningene ble da flyttet noen meter for å gi plass til den nye bredsporete banen. Tredje generasjon stasjonsmiljø er dagens billettkontor, kiosk, kafé og forretninger under skinnegangen som kom i 1993 samtidig med tilretteleggingen av Otto Sverdrups plass og bussterminalen. Arkitekten for Otto Sverdrups plass var Arne Henriksen.

Historie

Drammensbanen – eller Vestbanen kom i 1872 som den femte norske jernbanen. Av økonomiske grunner var den smalsporet. Sandvika stasjon er en av stadskonduktør G. A. Bulls stasjonsmiljøer i sveitserstil. Han sto også bak Østbane- og Vestbanestasjonene og planla og tegnet mange av husene i Homansbyen i Oslo. På Sandvika stasjon var inngangen til stasjonsbygningen utformet som en veranda med søylebåret pulttak og med en

konsollbåret ark med rike snekkerdetaljer. Gavlene var utstyrt med spir. På plattformsiden bar åpne trekonstruksjoner taket, som hang ut over perrongen. I første etasje var det venterom, billettluke og kontorer. I annen etasje var det bolig for stasjonsmesteren.

Sandvika stasjon fra 1872

En ny stasjonsbygning i mur i nyklassisistisk stil, tegnet av arkitekt Utne, ble bygget til den normalsporete banen som ble åpnet i 1917 og bygningsmiljøet i sveitserstil ble flyttet noen meter. Denne bygningen ble med stor motstand fra lokalbefolkningen revet i 1993. Stillverkshuset fra 1923 og er tegnet av Bjarne F. Baarstad, NSB. Det er i betong og er det eneste i sitt slag i Norge.

Stillverkshus/heishus

Vurdering

Sandvika stasjon er en verdig representant for mellomstasjonene fra jernbanens første periode, og det eneste stasjonsmiljøet i sveitserstil som er bevart mellom Oslo og Drammen. Stasjonsbygningen, godshusene og stillverket er regulert til bevaring¹.

¹ Reguleringsplanen ble endret i 2005. Status som spesialområde bevaring oppheves og godshusene foreslås revet til fordel for Skattens hus for Asker og Bærum.

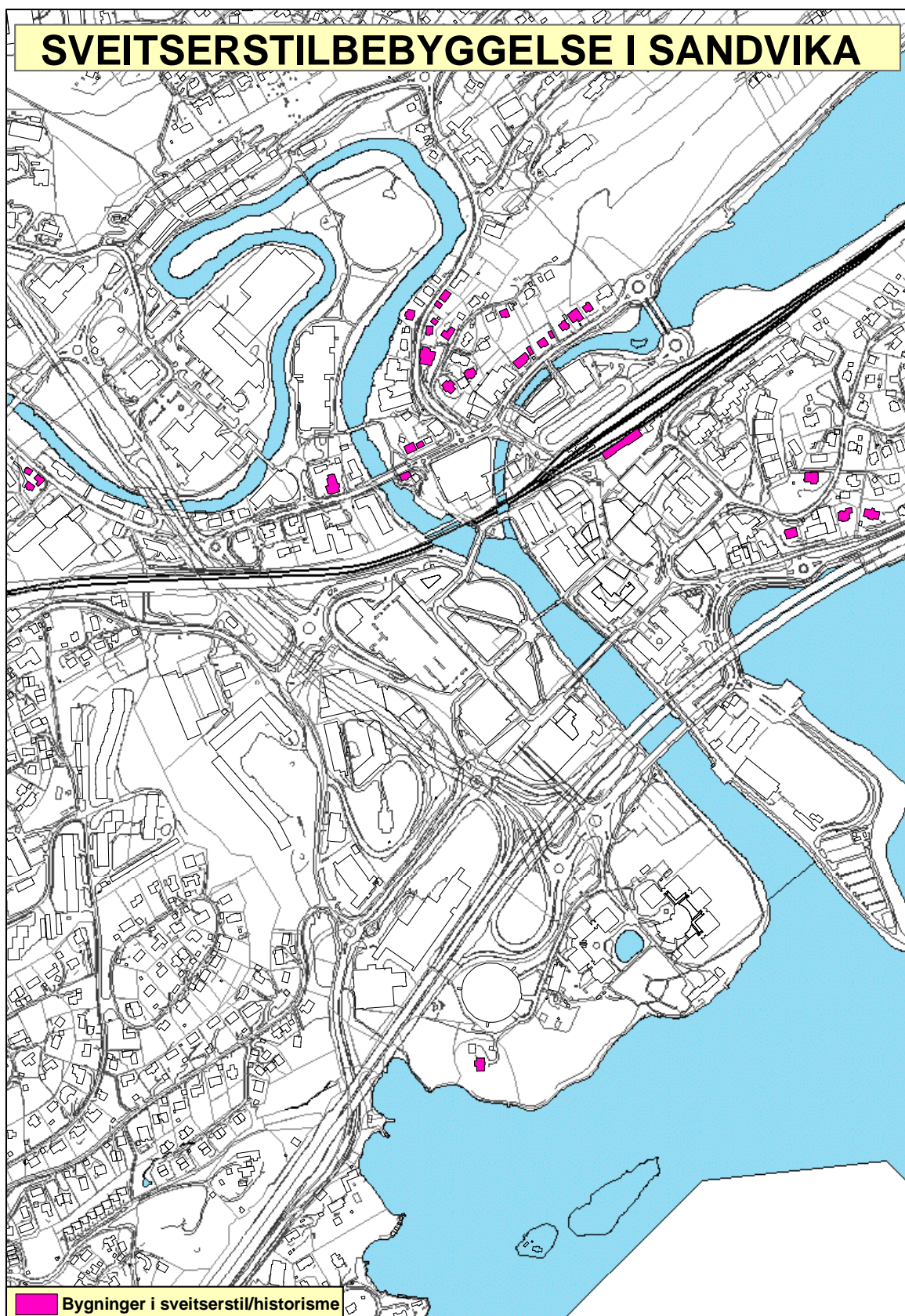
Utbyggingen av jernbanestasjonene fikk stor betydning for utbredelsen av den nye arkitekturen og påvirket den lokale byggeskikken utover landet. Sandvika stasjon er et godt eksempel på det. Stasjonen har hatt stor innflytelse på boligarkitekturen i Sandvika på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Stasjonsmiljøet har stor

kulturhistorisk og arkitekturhistorisk verdi. Vestbanen har betydd mye for industriutviklingen og bosettingen i Sandvika og stedet som rekreasjonsmål for kristianiabefolkningen. Uten dette bygningsmiljøet går en viktig referanse til Sandvikas historie tapt.

Bygninger og anlegg som var sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Malmskriverveien 20*	7/274	Sandvika stasjon, stasjonsbygning og godshus	1873	019-016
	7/21	Godshus	1917	019-017
		Stillverkshus	1923	

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Sveitserstilsbebyggelse i Sandvika

Jernbanens påvirkning på lokal stedsutvikling

Beskrivelse

Det som er igjen av sveitserstilsarkitekturen i Sandvika, ligger spredt omkring i byen og på høydene.

Historie

Mange av stasjonene langs de nye jernbanene fikk sveitserstilsarkitektur, og bidro til spredningen ut over landsbygda. Etter som industrien vokste fram omkring de første jernbanestasjonene, tok også boligbyggingen fart. Sveitserstilsepoken i Norge er knyttet til oppgangstiden i 1850-1890, da arkitektene fikk sin utdanning ved tyske universiteter. Det var en periode med en søken mot fortiden og alpehusene ble et ideal. Stilen ble forbundet til det landlige og naturlige landskapet.

Samfunnets høyere skikt

I Sandvika slo embedsfolk seg ned på sjøsiden med opp til fem måls tomter, strandrett, badehus og lysthus. Villaene og familielandstedene var store og påkostede. Slik borgerlig idyll rådet i Løkkeåsen og Sandviksåsen og langs Engervannsveien. Mest kjent er kanskje Homewood fra 1863/1898, hvor Otto Sverdrup bosatte seg i 1908. Eiendommen hadde badehus i strandkanten nedenfor. Homewood ble valgt til Bærums kulturminne i Kulturminnestafetten i 1997.

Homewood, Anton Walles vei 37.

Løkkeåsveien 1 er kanskje like kjent. Eiendommen ble skilt ut i 1878 og bygningen er med på Claude Monets malerier fra 1895 av Løkke bro, Løkke og Kolsåstoppen. Huset har

tømmerkjerne under sveitserstilpanelet. Hagen var romantisk anlagt av en engelsk gartner med stier og lysthus. Et tredje eksempel på sveitserstilsbebyggelse er Furubakken som ble bygget som sommerhus på den vesle kollen vest på Kjørboeiendommen i 1880.

Løkkeåsveien 1

Arbeiderklassen

Arbeidsfolk slo seg ned på Løkkesiden av jernbanen, med ett mål tomt og båtfeste i elva. Deres sveitserstilshus var i mindre målestokk og med enklere utforming. I Leif Larsens vei har ombyggede hus beholdt sveitserstils-elementer som for eksempel store takoverheng og vindustyper. Her er det også et tidlig 1900-talls murhus med tydelige sveitserstilstrekk. Flere av bygningene i sveitserstil omtales nærmere i avsnittet om handel og håndverk; for eksempel de flyttede husene i Løkkeparken.

Flyttede sveitserstilsbygninger i Løkkeparken

Utfart, hotell- og restaurantbesøk

Allerede på midten av 1800-tallet hadde christianiaborgerne fått øynene opp for Bærums og Sandvikas landlige sjarm. Jernbaneutbyggingen fungerte som en avtrekker for utviklingen i Bærum. Sandvika som hadde vært et utfartssted for de få, kunne nå nås på en lettere og rimligere måte. De tre hotellene; Sandviken gjestgiveri, Walles Hotell og Harreschous Hotel var i sveitserstil og vendte seg mot fjorden, solen og utsikten med sine verandaer i flere etasjer. Hotellene hadde sin blomstringstid på slutten av 1800-tallet og tiltrakk seg først et velstående klientell fra Kristiania. Restaurantene var navngjetne for sine torske- og laksemiddager og for sine danseaftener i landlig idyll. Sandvika gjestgiveri lå nær fjorden, ved innkjøringen til Sandvika fra Oslo. Det ble restaurert og gjenåpnet som Sandvika Hotell i 1925. Walles Hotell lå der Rådhusparken ligger i dag, men brant i 1919. Løkke ble hotell i 1880 etter at P. Chr. Harreschou hadde kjøpt gården. Hovedbygningen er trolig fra begynnelsen av 1800-tallet, men er påbygd og ombygd mange ganger. Bondelaget bygget den om i nyklassistisk stil etter tegninger av Ivar Næss da Bondelaget kjøpte hotellet i 1927.

Menighetshuset; i dag Pinsekirken

Historisme

I sin søken etter fortiden er sveitserstilen en del av historismen, som kjennetegnes ved at stilelementer fra andre tider tas i bruk, for eksempel "nygotikk", "nyrenessanse", "dragestil" osv. I Elias Smiths vei 13 ligger et kirkebygg i nygotisk stil. Det ble bygget som menighetshus i 1890 og bekostet av Elise Brodtkorb på Kjørbo. I 1904 ble det skjenket Vestre Bærum menighet og innviet til kirkelig bruk i 1921. Da fikk bygningen tilføyet tårn

som passet til den nye statusen. I Løkkeåsveien 2 ligger Bærums første egne kommunehus fra 1899 i enkel dragestil.

Kommunehuset i Løkkeåsveien 2

Vurdering

Sveitserstilhusenes form og dimensjoner formidler noe om hvordan to forskjellige samfunnsklasser virket og bodde i Sandvika omkring århundreskiftet 1900. De flyttede husene i Løkkeparken viser sammen med husene på den andre siden av Elias Smiths vei (Løkketangen 1 og 3) arbeiderklassens bolighus og kombinerte boliger og butikkvirksomhet fra begynnelsen av 1900-tallet. De er således en referanse til hvordan bebyggelsen på Løkketangen så ut fram til 1970-tallet. Uthusene som er bevart bidrar til å tydeliggjøre helheten og sammenhengen bygningsmiljøet inngår i.

I Sandviksåsen, Løkkeåsen og langs Engervannet ligger det høyere sjikts boliger og landsteder. Løkkeåsen og Engervannsveien er regulert til spesialområde bevaring.

Engervannsveien

Sveitserstilhusene bidrar sammen med kirken og trehusbebyggelsen vestenfor til opplevelsen av et sammenhengende trehusmiljø. Selv om Harreschous Hotel og Sandvika Gjestgiveri er restaurert med nye fasader, gir bygningene

forståelse for plassering og dimensjoner på hoteller, restauranter og danselokaler som tiltrakk besøkende fra Kristiania på slutten av 1800-tallet.

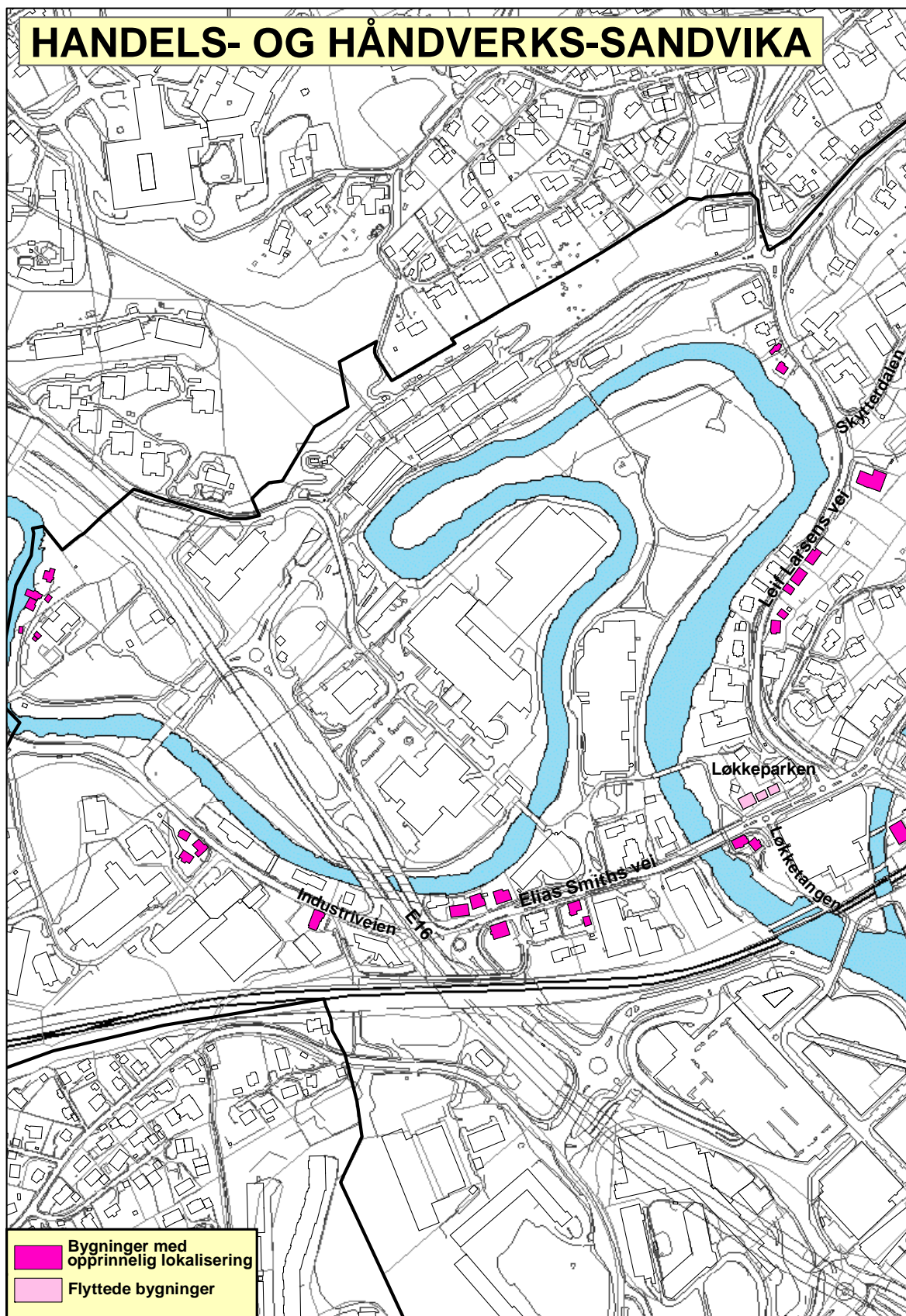
Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Elias Smiths v 1 *	83/35	Løkke Hotell, ombygget våningshus med tun	1800 talls	049-029
Løkketangen 1*	83/179	Sandvika blomst, Bolig, forretning, poståpneri	1884	049-002
Løkkeåsveien 1	83/6	Obelgården, bolighus	1875-1900	049-083
Løkkeåsveien 3B	83/26	Furubakken, bolighus	1896/1955	049-091
Løkkeåsveien 9	83/41	Villa Morgen , bolighus	1912	049-093
Løkkeåsveien 2*	83/23	Kommunehus, politistasjon	1899	049-050
Løkkeåsveien 4	83/28	Bergpynten, bolighus	1898	049-046
Leif Larsens vei 5*	83/19	Bolig melkeutsalg	1891	049-051 049-052
Leif Larsens vei 7A, 7B*	83/56	Løkkelia, bolig og forretning	Ca. 1900	049-053 049-054
Engervannsv. 31	83/52	Bolighus	1912	049-085
Engervannsv. 29	83/53	Bolighus med uthus	1916	049-086 049-087
Engervannsv. 27	83/43	Bolighus	1916	049-088
Engervannsv. 25B	83/94	Bolighus	1915	049-089
Engervannsv. 25	83/30	Bolighus	1905	049-090
Malmskriverveien 20*	7/274	Sandvika stasjonsbygning, bolig og godshus	1873	019-016
	7/274	Sandvika godshus	1873	019-017
Sandviksveien 155*	7/130	Sandvika Gjestgiveri, hotell, opprinnelig gjestgiveri	1859	019-020

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Elias Smiths vei 5*	83/185	Tidl. Broveien 3, Bolighus for to familier	1891	049-008
Løkkeparken				
Elias Smiths vei 7*	83/185	Tidl. Ringeriksv. 32, Bolig og forretning, alternativt melkebutikk, bokhandel, barber, gullsmed og farvehandel.	1879-1880	049-004
Løkkeparken				
Elias Smiths vei 13*	52/8	Menighetshus, kirke	1890	
Leif Larsens vei 10	83/18	Arbeiderbolig	1910	049-039
Anton Walles vei 37	7/43	Homewood, bolighus, oppr. sommervilla	1863/1898	019-007
Anton Walles vei 34 *	7/288	Bergli, telegraf og bolighus	1875-1900	019-021
Sandviksv. 147*	7/25	Utsikten, bolighus	1900-1925	019-022
		Sammenbygd tidl. bryggerhus		019-023
Sandviksveien 143 *	7/34	Rosenli, bolighus	1889	019-024
Kjørboveien 1	52/1	Furubakken, bolighus, oppr. sommerhus	1880	047-008

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Handel- og håndverks Sandvika

Beskrivelse

Bebyggelse og anlegg knyttet til handels- og håndverks-Sandvika ligger i grupper eller enkeltvis langs sentrumsgatene; Willy Greiners vei, Leif Larsens vei, Elias Smiths vei, Industriveien og i Bjørnegårdsvingen. Husene er stort sett trebygninger fra slutten av 1800-tallet til de første tiårene av 1900-tallet. De fleste er i sveitserstil, men det er også bevart bygninger i empirestil.

Historie

I og med at Ringeriksveien ble lagt gjennom Sandvika fra 1858 og Vestbanen kom til Sandvika i 1872, økte behovet for tjenester overfor reisende. Da industrien etablerte seg, vokste dessuten behovet for boliger, handels- og servicebedrifter ytterligere. Nå ble Sandvika et bygdesentrum og med det økte behovet for infrastruktur. Alle typer håndverkere etablerte seg langs hovedveiene; smeder, salmakere, skomakere, blikkenslagere, snekkere, slaktere, skreddere m.m. I 1845 var folkestallet i Bærum ca. 4000. Da hadde 149 håndverk som hovedyrke. I tillegg var håndverk binæring for mange gårdbrukere. Bærum hadde ingen landhandel i 1850 fordi christianiakjøpmennene var beskyttet gjennom handelsprivilegier, men fra 1870-årene økte antall landhandlere i Bærum sterkt. Varespekteret var først bredt. Senere spesialiserte de seg. Den første spesialforretningen i Bærum var en klesforretning som kom i 1897. Etableringen av Asker og Bærum Budstikke i 1898 med redaksjon og trykkeri fikk stor betydning for Sandvika og hele bygda. Etter århundreskiftet dukket det opp flere småbutikker. I 1905 hadde Sandvika ti handelsbedrifter. Fra da, men særlig etter 1910, begynte en rivende utvikling. Forretningsdrivende og håndverkere

Leif Larsens vei

slo seg ned langs hovedveiene i kombinerte bolig- og forretningshus. Løkketangen var et slikt bygningsmiljø.

Handel og håndverk langs de gamle hovedveiene

Rådmann Halmrasts vei

Den gamle drammensveitraséen utviklet seg til sentrumsgate, og her vokste det opp mange virksomheter i kombinerte bolig- og næringsbygg. Den gamle trehusbebyggelsen er borte nå, men navnene er bevart i Ringi-, Bjerkås-, Moe-, Nafstad-, Ekornrud- og Aamodtgården. Her har vært gjestgiveri, urmaker, blomsterbutikk, hotell, lege, redaksjon og avistrykkeri, kaffestove, skifabrikk, baker, høyvekt, slakter, skystasjon, konditori, bokhandel, landhandel, isenkram, spiseforretning, konfeksjon, skredder, apotek, blikkenslager og mye mer.

Løkketangen

Trehusmiljøet på Løkketangen som ble sanert på 1970-tallet, lå tett inntil drammensveitraséen. På det lille området var det elektrisk forretning, kolonial, skredder, bakeri, glassmester, malermester, blikkenslager, fargehandel og gullsmed. Boligen var gjerne i 2. etasje og virksomheten i første etasje eller i uthuset. To hus står igjen; skomakerens empireinspirerte hus og gamle Sandvika Blomst i sveitserstil (nr. 1). Løkketangen 3 var først bebodd av en fisker og jordbruker, og etter 1847 av en garver. I begge husene har det vært poståpneri.

Løkketangen 3 og 1

Elias Smiths vei

Tre av bygningene som ble tatt ned i forbindelse med saneringen av gamle Sandvika, er restaurert og flyttet til Løkkeparken, etter tiår med lagring. Det midterste var et bolighus for to familier. De to andre var kombinerte butikk- og bolighus. De øvrige husene ligger på sin opprinnelige plass

langs den gamle ferdselsåren. Elias Smiths vei vest for Pinsekirken, flankeres av kombinerte bolig- og forretningsgårder fra årene før og etter århundreskiftet 1900. Bygningstiljøet bidrar til at området har beholdt det opprinnelige preget av innfartsvei til et tettsted. Huset i Elias Smiths vei 25 er fra omkring 1900. Birkheim i nr. 29 er eldre enn fasaden gir uttrykk for, og uthuset i 27 har gjennomgått store endringer.

Birkedal i Elias Smiths vei 18

Ytterligere to arbeiderboliger i tre hørte til i bygningstiljøet før P-huset ved BI kom 1989. På sydsiden av Elias Smiths vei ligger Birkedal i nr. 18 fra 1927, hvor det har vært både brukthandel og hjemmebakeri, senere frisør i 1. etasje og bolig i 2. etasje.

Elias Smiths vei 20-26

Forsamlingshuset til Frelsesarmeen kom i 1925, og kjøpmann Skalleberg førte opp sin kombinerte bolig og forretningsgård i Elias Smiths vei 26 i 1921.

Elias Smiths vei 31, 29-27 (Birkheim), 25, 26 (Skalleberg)

Industriveien

Mellom Elias Smiths vei 31 og Bjørnegårdsvingen har det vært tre smier. Den ene lå i det vesle tunet Nordli i nr. 19. Tunet består av tre gamle bygninger. Eiendommen ble utskilt fra Bjørnegård i 1887. I Industriveien 8 bodde og virket det en skomaker. Trehusene i Industriveien 3, 5-7 tilhørte Hamang Papirfabrikk og omtales der.

Bjørnegårdsvingen

Sandvikselven ga kraft til smienes blåsebelger og småindustriens turbiner. I Bjørnegårdsvingen satte Albert Olsen opp smie og låseverksted (1896) som ble utvidet med sykkelverksted under annen verdenskrig.

Leif Larsens vei

Leif Larsens vei het Brynsveien inntil 1983, men var lokalt kjent som Håndverker-gata, og her ligger det flere kombinerte bolig-, forretnings- og håndverker-gårder i tre og mur med opprinnelig preg.

Leif Larsens vei 5

Det var en skomaker som var byggherre for nr. 5. Tomten ble utskilt i 1891. På midten av 1900-tallet bodde det en fisker med storfamilie på fire generasjoner der. Døtrene med ektefeller og deres barn med familie bodde i hovedhuset. I uthuset i tegl og tre fra ca. 1910 bodde og arbeidet sønnen som var snekker.

I Leif Larsens vei 7A fra ca. 1900 var det opprinnelig bolig og melkebutikk, senere skomakerverksted. I 7B fra 1910 var det to butikker. I nr. 9 var det kolonial, blomsterbutikk og begravellesbyrå. I Leif Larsens vei 15 bodde det en fisker.

Leif Larsens vei 7

Leif Larsens vei 9

På elvesiden av Leif Larsens vei ligger nr. 10, en vedlikeholdt og godt bevart bygning i sveitserstil fra 1910. Uthuset er revet og gårdsplassen endret. Carporten er av nyere dato. Her bodde det på midten av 1900-tallet fem familier; en jerndreier, to snekkere, en slakter og en rørlegger med sine familier.

Leif Larsens vei 10

En salmaker eide eiendommen mellom Sandvikselven og Leif Larsens vei fra nr. 8 og nordover. I tillegg til salmakeren, huset den opprinnelige bygningen en tapetsermester og melkebutikk. Ettersom salmakerens barn ble voksne, fikk de utskilt tomter til egne hus langs elven. Husenes arkitektur avspeiler stilen på det tidspunkt salmakerens barn etablerte seg. Funkishuset i nr. 12 er fra 1951. Langs elvekanten var det brygge og båtfester. I nr. 14 fra 1900 bodde det en fisker.

Bolighuset i Leif Larsens vei 28 (tidl. Brynsveien 18) ble flyttet fra Løkketangen ca. 1890 og uthuset oppført samme år. Her bodde en fisker. På begynnelsen av 1900-tallet ble

uthuset utvidet mot veien. Her hadde fiskerens kone fiskeutsalg.

Teglsteinshus

I Willy Greiners vei 22 ved Rønne elv ligger et teglsteinshus fra 1903. Her holdt Sandvikens Mek. Verksted til, også kalt Brødr.

Christiansens Verksted. Det er et av Norges første verksteder. Karl Christiansen var smed, kopperslager og blikkenslager, oppfinner og tusenkunstner. Han laget båtmotorer før biler tok all interessen. Da ble det bilverksted og bensinstasjon, med god plassering, i og med at hovedveien til Drammen og Ringerike gikk rett utenfor.

Willy Greiners vei 22

Vurdering

De tre husene i Løkketangen som er gjenreist mellom 1995 og 2003 langs den gamle drammensveitraséen og Løkke bro over Sandvikselven, danner sammen med Løkke, Løkketunet og de to bygningene i Løkketangen 1 og 3, en unik referanse til gamle Sandvika. Med Pinsekirken og bebyggelsen videre vestover i Elias Smiths vei er dette del av et sammenhengende område med stor konsentrasjon av tidstypisk og virksomhetstypisk trehusbebyggelse i tilknytning til den gamle hovedveien til Drammen, Ringerike og Bærums Verk. På noen av eiendommene knyttet til handel og håndverk er uthuset bevart. Bevarte bygningsmiljøer gir større nærhet til fortidige levekår.

Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

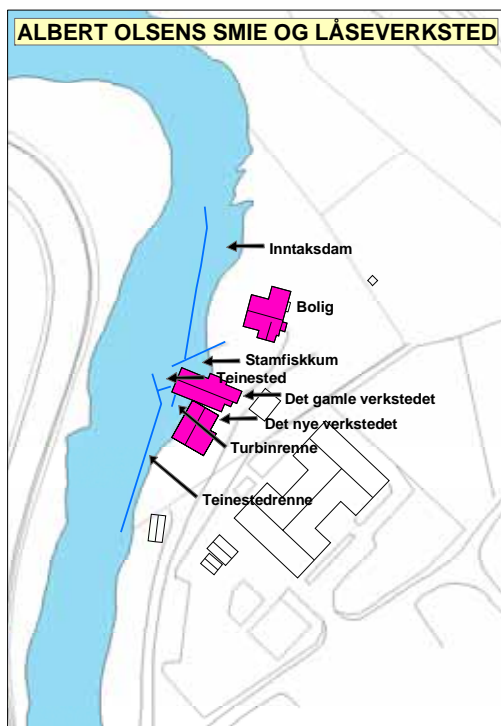
Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Løkketangen 1*	83/169	Sandvika blomst, Bolig, poståpneri, butikk,	1884	049-002
Løkketangen 3 *	83/169	Skomaker, bolig, fisker/jordbruker, garver, poståpneri,	1793/1823	049-001
Leif Larsens vei 5 *	83/19	Bolig melkeutsalg Uthus	1891	049-051 049-052
Leif Larsens vei 7A, 7B *	83/56	Løkkelia, bolig og forretning Uthus	1900-1925	049-053 049-054
Leif Larsens vei 9	83/57	Bolig og forretning	1910	049-055
Willy Greiners vei 22 *	7/13	Sandvika Mek. Verksted / Brødr. Christiansens Verksted	1903	049-023

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Elias Smiths vei 29*	52/26	Birkheim, bolig og forretning	1900	048-072
Elias Smiths vei 27*	52/26	Birkheim, lager	1932	048-073
Elias Smiths vei 25*	52/4	Bolig og forretning	1900-1925	048-074
Elias Smiths vei 26*	52/10	Skalleberg, bolig og forretning	1921	048-070
Elias Smiths vei 18*	52/14	Birkedal, bolig, frisør og forretn.	1927	048-071
Elias Smiths vei 3* Løkkeparken	83/185	Gråstua, tidl. Rådhuset, butikk og bolighus, urmakerverksted, planter, frukt og grønt,	1800-1825	
Elias Smiths vei 5* Løkkeparken	83/185	Tidl. Broveien 3. Bolighus for to familier	1891	049-008
Elias Smiths vei 7* Løkkeparken	83/185	Tidl. Ringeriksv. 32. Bolig og melkebutikk, bokhandel, barber, gullsmed og farvehandel.	1880	049-004
Industriv. 8 *	51/20	Bolig og skomaker	1906	048-061
Industriv. 19*	51/4	Nordli, boligutun Smie Bolighus	Ca. 1890	048-004 048-005 048-059
Leif Larsens vei 10*	83/18	Arbeiderbolig	1910	049-039
Leif Larsens vei 28 *	83/37	Løkkesvingen, bolig/uthus Fiskeutsalg Bolig	1890 1900 1890	049-043 049-044 049-045

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Albert Olsens smie og låseverksted

Beskrivelse

A.Olsens gamle smie og låseverksted ligger nedenfor Bjørnegårdsfossen. Eiendommen heter Foss. Bygningstiljøet består av tre hus. Boligen er trolig ført opp mellom 1896 og 1901, men har en eldre kjerne. Ved elven ligger et gammelt og et nyere verksted, det eldste fra 1896. Sykkel- og mopedverkstedet ble bygget under 2. verdenskrig. Mellom elven og verkstedene er det inntaksdam for vannet. Et teinestad med teinestedsrenne inngår som del av kulturmiljøet.

Albert Olsens smie og låseverksted

Historie

Albert Olsen fikk utskilt tomten fra Øde-Hamang i 1896 og satte opp smie og låseverksted. Smia som i dag kalles Gamleverkstedet er fra 1896 og låseverkstedet ble tilbygd tidlig på 1900-tallet. Verkstedet har nyttiggjort seg fossekraften, og vannet ble ledet til en turbin ved verkstedet. Dreide emballasjestokker til Victoria Linoleumsfabrikk inngikk i produktspeskeret.

Familien Olsen har i tre generasjoner vært ildsjelder for kultivering av Sandviksvassdraget. Stamfiskene fanges og strykes, og rognen legges til kunstig utklekking i klekkeriet på Hamangskogen. Klekkeriet fra 1857 er det eldste som ennå er i drift i Norge. Rent kildevann får klekkeriet fra damanlegget ved siden av. Dammen var opprinnelig "trykkvannstank" for gårdsbruket Øde-Hamang.

Hamang bro fra ca. 1900 kalles nå Sykkelsmedbroen etter virksomheten til A. Olsen. Den vakre, hvelvete broen har smijernsgjerde og smijernsport midt på broen. Opprinnelig førte broen til Hamang papirfabrikk.

Vurdering

Olsens smie, låse- og sykkelverksted i Bjørnegårdsvingen er det eneste intakte eksemplet på småindustri langs Sandvikselven. Innvendig er det det rene tekniske museum. Teinestad er så inntakt at det kan tas i bruk for demonstrasjon av den gamle fiskemetoden. Anlegget er et interessant kulturmiljø og et

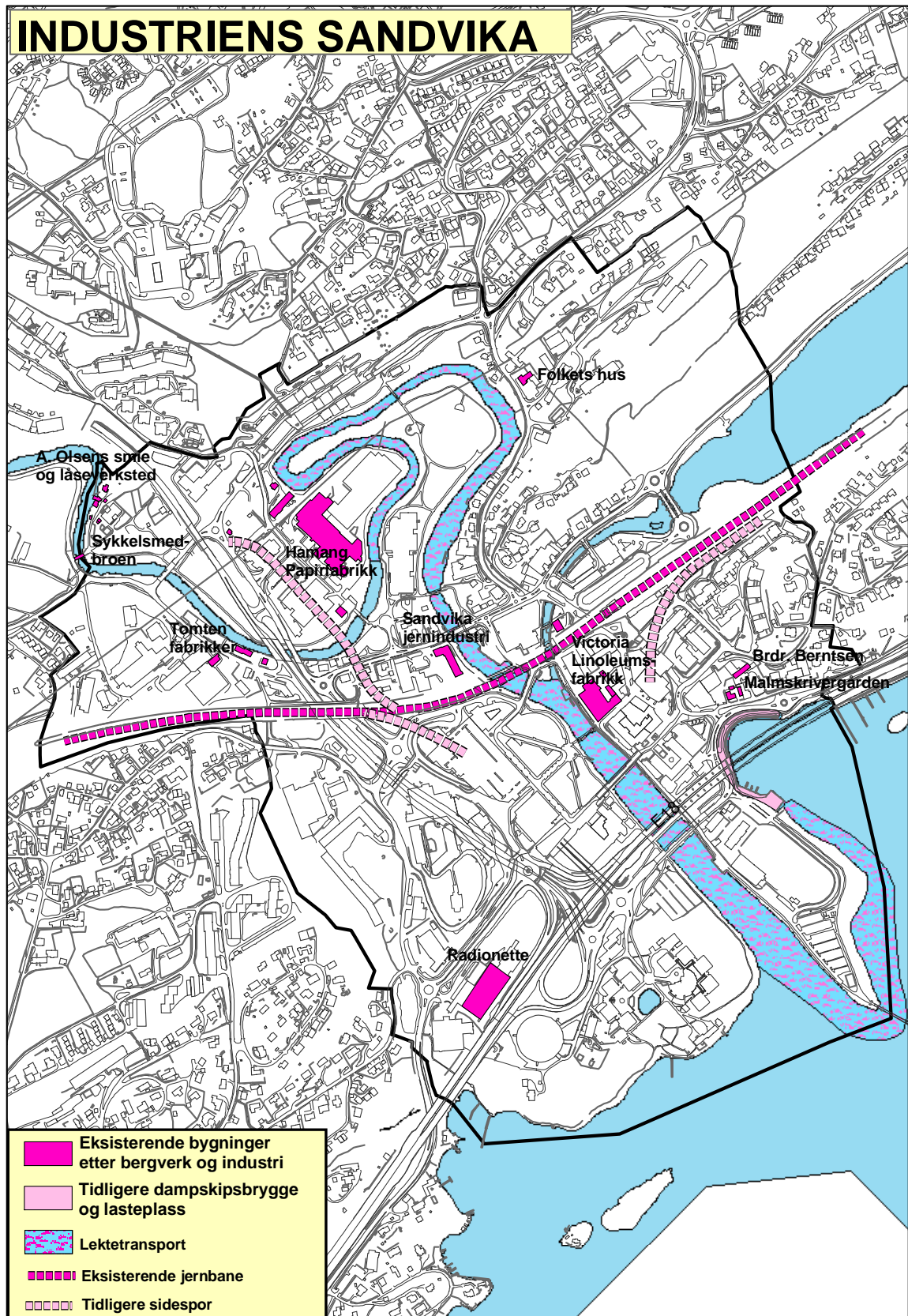
sjeldent minne om mangesystemet i Sandvika. Skråningen bak bygningsmiljøet er regulert til spesialområde bevaring. Reguleringsplanen

uklar på dette punktet. Ut fra et kulturvern faglig synspunkt bør hele miljøet prioriteres.

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Bjørnegårdsvingen 27	82/5	Foss, Albert Olsens smie og låseverksted, bolighus	1896-1901	048-009
		Det gamle verkstedet	1896	048-010
		Det nye verkstedet	1946	048-011
		Teinested med renne	1900	048-077
		Inntaksdam		

Industriens Sandvika

Beskrivelse

Sandvikas industriminne ligger i nær tilknytning til Sandvikselven, Rønne elv og strandlinjen. De består av fabrikker, verksteder, kontor, bryggerhus, boliger for malmskriver, papirmester, stallmester og arbeidere, fagforeningslokaler, broer, lasteplass og brygge. Stall og vognskjul kunne også inngå i bygningsmassen. Materialbruken varierer fra tre via slaggstein og tegl til betong.

Historie

Da industrien kom til Sandvika var landbruk og fiske dominerende næringsveier. Stedet utviklet seg til et kommunikasjonsmessig knutepunkt ved at kalktransporten til opplags- og lasteplassen ved Kadettangen, veien til Bærums Verk, Drammensveien gjennom sentrum siden 1665, seilskuteforbindelsen med omverdenen, postveien til Ringerike via Sandvika fra 1858, dampskipsforbindelsen med Kristiania fra midt på 1800-tallet og slepen over isen gikk sammen her. Dette medførte etablering av gjestgiverier, skysstasjoner, overnattingssteder, verksteder og poståpneri fra 1858. I 1872 fikk Sandvika jernbanestasjon. Denne ga støtet til utvikling av storindustri, og ikke minst bolig- og sommerhusbebyggelse i det ennå landlege og idylliske Sandvika. I 1884 hadde stedet egen telefonsentral.

Stallbygningen på Victoria Linoleumsfabrikk

Victoria Linoleumsfabrikk

Nede ved strandkanten virket malmskriveren fra sitt lille gårdsanlegg fra 1640-årene. I de siste tiårene av 1800-tallet etablerte industrien seg for alvor med Donato Brambanis kalkfabrikk fra 1871, teglverk og Sandvikens Blikvarefabrikk (1888) begge Norges første i sitt slag i industriell sammenheng.

Industri i Sandvika etter 1900

Senere fulgte Victoria Linoleumsfabrikk (1900), Hamang Papirfabrik (1906) og Fabrikken Tomten (1907). Nilsens Limfabrikk, som Limtomta har sitt navn etter (opprinnelig Kjørbotangen), brant ned i 1927. Brødrene Berntsen begynte i 1912 sin elektrobedrift ved elven der Musikkflekken er i dag. Senere flyttet de inn i baker Andersens lokaler bak Sandvikens gjestgiveri og bygget ny fløy mot øst i 1920-årene.

Sandvika Jernindustri, populært kalt "Kjettingen" i Elias Smiths vei 10 etablerte seg i 1939. Etter annen verdenskrig var Bærum en framtrædende industribygd, men fra 1960 og 1970-årene var industrien på vikende front. Radionettefabrikken etablerte seg i Sandvika i 1968 i et nybygg med søylefri produksjonshall og ble av Bærums finansrådmann sett på som "gåsen som skulle legge gulleggene for Bærum kommune". Slik gikk det ikke. Bedriften måtte fusjonere med vaklende Tandberg Radiofabrikk i 1972 og virksomheten opphørte i 1978.

Fabrikken Tomten i Industriveien

Industriminne

Industriens omfang i Sandvikas første tid som tettsted var stor, og er en viktig del av Sandvikas historie. I dag er bygningene etter Fabrikken Tomten, Sandvika Jernindustri, Victoria Linoleumsfabrikk, Hamang Papirfabrikk, Brødr. Christiansen – Sandvika Mek. Verksted, Brødr. Berntsen A/S og

Radionette bevart. Fabrikken Tomten gjorde med sine såpeprodukter Sandvika kjent på landsbasis. Den opprinnelige fabrikkbygningen er regulert til spesialområde bevaring.

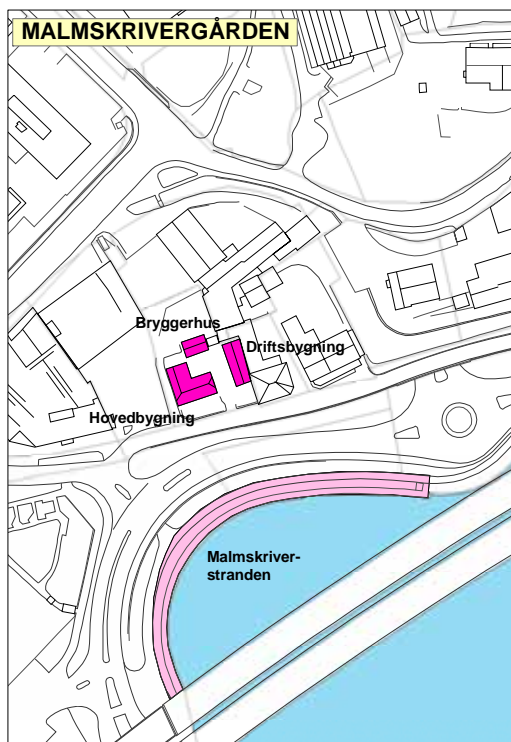
Blant de større industrivirksomhetene fremheves Hamang Papirfabrikk på grunn av sine arkitektoniske kvaliteter og mangfoldet av godt bevarte bygninger som gir liv til fabrikkhistorien.

Blant de små fremheves Brødr. Christiansens Verksted ved Rønne elv. Bedriften drev senere bensinstasjon med Standard Oil/Esso og oppførte datidens typiske ”tempel” foran verkstedsbygningen. Tempelet er borte, men teglsteinsbygningen er regulert til spesialområde bevaring.

Tidl. Sandviken Jernindustri i Elias Smiths vei 10

Malmskrivergården

Beskrivelse

Malmskrivergården ligger nær Sandviksbukten, adskilt fra den av E-18 og Sandviksveien. Eiendommen gikk ned til strandkanten, som ble kalt Malmstranden. Gården er et komplett lite gårdsanlegg med våningshus, bryggerhus med bakerovn og kombinert fjøs og låvebygning.

Malmskrivergården med tre fredete bygninger

Kjernen i våningshuset kan være fra midten av 1600-tallet og er bygd sammen i vinkel med et

hus fra ca. 1740. Fjøsmuren er av slaggsteinsblokker fra jernsmeltingen på Bærums Verk. På veggen henger en ovnsplate fra 1600-tallet med Anna Kreftings initialer på. Til Malmskrivergården hørte også badehus, brygge og to sjøboder. Dette ble revet i forbindelse med veiutbygging på 1900-tallet.

Historie

Jernframstillingens historie begynte med malmsfunn i Tanumåsen og Eineåsen i 1604 og at Paul Smelter bygget jernhytte i Bærum for kongens regning i 1610. Man antar at denne lå enten ved Løken eller Wøyen gård. Først fremstiltes malmen i åpne esser og fra 1621 gikk man over til masovn. Malmforekomstene i Bærum var ikke av særlig god kvalitet og Bærums Jernverk ble ikke noen økonomisk suksess før hollenderen Gabriel Marcellis ble eier i 1641 og skaffet malm fra egne gruver ved Kragerø og Arendal. Det måtte føres regnskap over leveransene og dermed oppsto malmskriverfunksjonen. Han ble jernverkets forlengede arm i Sandvika og bodde i Malmskrivergården.

Hovedbygningen

Malmen ankom med skip i den isfrie tiden, ble losset på stranden og fraktet videre til Bærums Jernverk på slede om vinteren. Strandkanten har beholdt sin opprinnelige kurve tross omfattende veiutvikling.

Malmstranden nedenfor Malmskrivergården

Drammenske Konge- og Postvey som ble åpnet i 1665. Ved Løkke var det veiskille. Drammensveien krysset Sandvikselven mens veien til jernverket fulgte Løkkeåsveien til opp til kommunelokalet og ned til Leif Larsens vei (tidligere Brynsveien).

Vurdering

Malmskrivergården er Sandvikas eldste bevarte bebyggelse og knytter Sandvika til Bærums Verk. Anlegget er av nasjonal verdi og er fredet etter kulturminneloven. Det er viktig for forståelsen av sammenhengen mellom strand og bygningsmiljø at Malmstranden følger sin gamle linje

Veien til jernverket svingte seg gjennom Sandvika i samme veifar som Den

Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

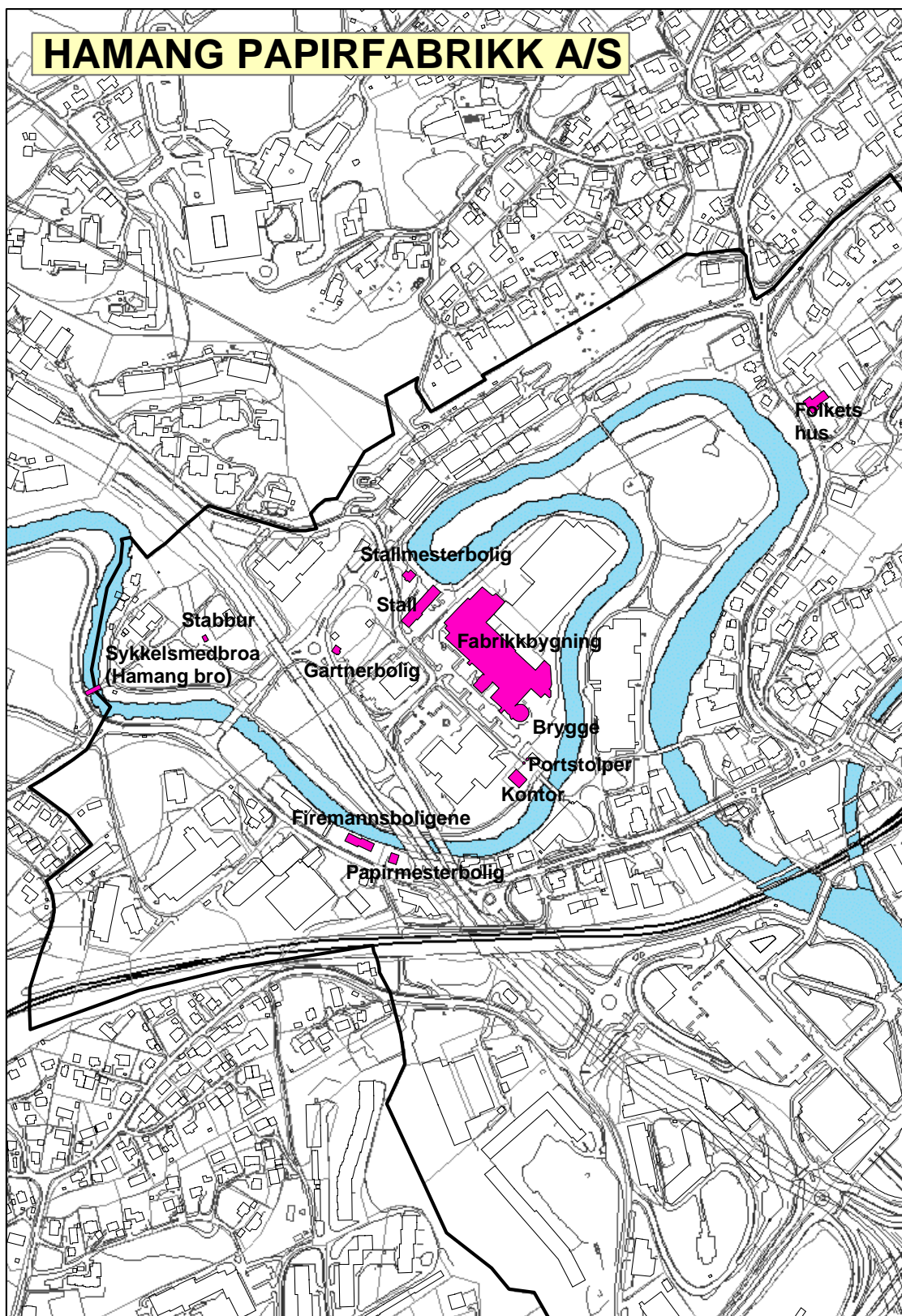
Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Sandviksveien 159*	7/173	Malmskrivergården, bolighus/kontor	(1640) 1740	048-002
		Malmskrivergården, bryggerhus	Ca. 1810	048-003
		Malmskrivergården, uthus	Ca. 1830	048-004

Område inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Sandviksveien 159*	7/4	Malmstranden		

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Hamang Papirfabrikk A/S

Beskrivelse

Hamang papirfabrikk A/S ligger øst for E16 på den flate odden som dannes av Sandvikselvens meanderslyng. Bygningsmassen består av kontorbygning, portstolper, fabrikk med fabrikkpipe, stall og stallmesterbolig og er hovedsakelig i rød teglstein. Bygningene har beholdt sitt opprinnelige preg, selv om eiendommen er utviklet til et moderne næringscenter med et større lager tilbygget den gamle papirfabrikken og et større frittstående kontorbygg oppført ved siden av kontoret.

Papirfabrikken

Historie

Papirfabrikken har sitt navn etter gården Øde-Hamang som hørte til Nesøygodset sammen med Kjørbo. Navnet antas å komme fra gammelnorsk ham eller hom som betyr knehase og skal vise til den store krummingen i elva. Etter 1783, da Conrad Clausen på Bærums Verk solgte gården, skiftet den eier flere ganger. Eyvind Lyche kjøpte eiendommen av A/S Forretningsdamernes feriehjem og startet Hamang papirfabrikk i 1906. Fabrikkbygningen ble reist i 1907.

Kontoret

Kontoret sto ferdig i 1920. Arkitekt var Leo Lyche. Selv om bedriften var middels stor i norsk sammenheng, var det den største arbeidsplassen i Sandvika. I 1924 var 230 menn og kvinner i virksomhet der. Produksjon av cellulose og papir har vært en viktig næring i Norge siden slutten av 1800-tallet. Ulikt andre produsenter hadde ikke Hamang egen skog og cellulosefabrikk. Her ble det produsert finere papirkvaliteter for boktrykking og skrivepapir som ellers måtte importeres. Fabrikken produserte dessuten klutepapir og under 2. verdenskrig også seddelpapir. Fabrikken var i drift til 1981. Etter at jernbanens sidespor til fabrikken ble nedlagt i 1920 gikk slepebåten "Hamang I" med en leker full av råvarer og ferdige papirballer mellom Hamang Papirfabrikk og dampskipsbryggen på Kadettangen for omlasting der. Sankthansaften hendte det at arbeiderforeningen ved fabrikken fikk låne båten for utflukter til øyene i Sandviksfjorden. Da ble det danset Vestre-Bærums-polka til trekkspillmusikk på lekerdekket.

Hamang I ved kai i Sandvika

Stallmester-boligen og stallen som huset fabrikkens arbeidshester og verkseierens veddeløpshester inngår i det verneverdige bygningsmiljøet. Gartnerboligen i Hamangskogen 40 hører også med i miljøet.

Del av stallen

Arbeiderforeningen ved Hamang Papirfabrikk fikk i 1915 reist Folkets Hus i Skytterdalen. I tillegg til at det ble et sentrum for arbeiderbevegelsen med store politiske møter, var det også et arnested for teater og revy.

Folkets hus i Skytterdalen 2

Hamang bro fra 1920 med port og gjerde i smijern, krysser Sandvikselven nedenfor A. Olsens smie, låse- og sykkelverksted. Den kalles i dag Sykkelsmedbroen og førte

Hamang bro / Sykkelsmedbroen

opprinnelig til Hamang Papirfabrikk. Porten var låst når fabrikken produserte seddelpapir.

Vurdering

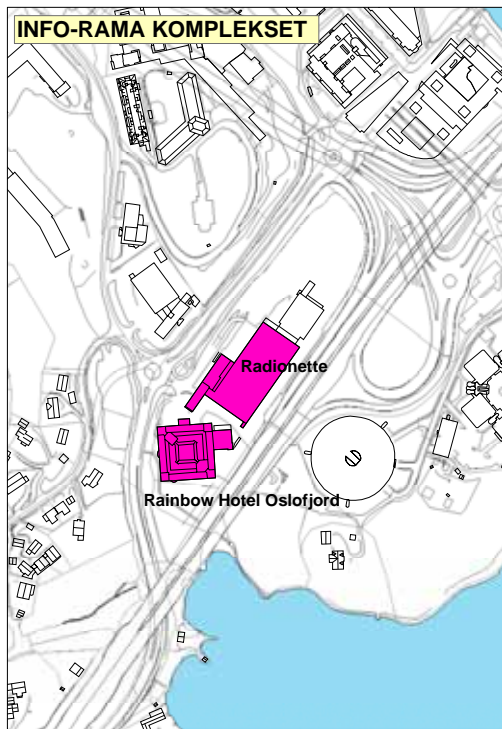
A/S Hamang Papirfabrikk er ett av få bevarte fabrikkmiljøer fra Sandvikas store industriepoke omkring århundreskiftet 1900. Fabrikken ligger på sitt opprinnelige sted ved Sandvikselven, som var en forutsetning for produksjonen. Fabrikkbygningen er typisk for sin tid med rundbuede vinduer og et murliv basert på et system av teglpillarer med tynnere teglvegger mellom pillarene. Fabrikken, med kontor og portstolper danner en sjeldent helhetlig industrimiljø sammen med stallen, stallmester-, gartner-, papirmester- og firemannsboligene, samt Sykkelsmedbroen og Folkets hus. Til sammen gir dette bygningsmiljøet innsikt i og forståelse for de mange deler av tidlig 1900-talls bedrifter.

Bygninger og anlegg inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Eyvind Lyches vei 13-19	82/3	Fabrikkbygning	1906-07	048-064
Eyvind Lyches vei 13	82/3	Fabrikkpipe	1907	048-076
Eyvind Lyches vei 6	82/27	Kontor	1920	048-066
Eyvind Lyches vei	82/27	Portstolper	1900-1924	048-065
Hamangskogen 19	82/52	Stallmesterbolig	1800-tallet	048-006
Eivind Lyches vei 23	82/26	Stall	1900-1924	048-067
Hamangskogen 40	82/1	Gartnerbolig	1900-1924	048-063
Bjørnegårdsvingen	82/55	Hamang bro (Sykkelsmedbroen)	1920	048-058
Industriveien 5-7*	51/117	Firemannsboligene	1949	
Industriveien 3*	51/78	Papirmesterbolig	1900-1924	048-062
Skytterdalen 2	83/45	Folkets hus	1915	048-063

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

Info-Rama komplekset

Beskrivelse

Radionette-bygget og Rainbow Hotel Oslofjord

Info-Rama-bygget og Rainbow Hotel Oslofjord ligger mellom to generasjoner Drammensvei; E18 på fjordsiden og Sandviksveien på innsiden hvor Drammensveien gikk i perioden 1934-1964. Betongbygget med skalltaket, tegnet av arkitekt Bruskeland, ble reist som produksjonshall for Radionette A/S, og sto ferdig til innflytting i 1968. Det er utvidet i øst og vest uten alt for store konsekvenser for det arkitektoniske uttrykket. Hotellet på fem etasjer ble bygget i 1984, og er kledd med "curtain walls" (yttervegg uten bærefunksjon – her i glass).

Radionette-bygget i 1968

Historie

"Jan Wessel, Radionette Norsk Radiofabrikk" ble grunnlagt i 1927, to år etter at Norge hadde fått sin første radiostasjon: Oslo Kringkasting. Radionette var en av Norges første radiofabrikker og produktspekteret omfattet foruten radioer også høyttalere, båndopptakere, fjernsynsapparater m.v. Fabrikken ble særlig kjent for sin omfattende produksjon av reiseradioer med rør- og transistorteknologi. Selskapet var det første i Europa som produserte radioapparater for tilkopling til lysnettet. Under krigen beslagla den tyske okkupasjonsmakten de fleste radioapparatene som fantes hos den norske befolkningen. Dette, sammen med oppgangstidene etter krigen, bidro til stor etterspørsel etter radioer. Flere norske radiofabrikker etablerte seg og konkurransen strammet seg til. Kurér reiseradio gikk både på batterier og på lysnettet og ble en suksess. Radionette A/S flyttet til sine nye produksjons- og kontorlokaler i Sandvika i 1968, og var med utflyttingen fra Oslo banebrytende for senere næringslivsetablering langs E 18 mellom Oslo og Drammen. Men på 1960-tallet var det stadig blitt vanskeligere å opprettholde markedsandeler. Medlemskapet i EFTA og større konkurranse var en del av årsaken. For å stå sterkere fusjonerte Radionette og Tandberg i 1972. Seks år etter var konkursen et faktum. I 1980 etablerte Info-Rama seg i bygget med lukkede messer og bygget i 1984 hotellet ved siden av i postmodernistisk stil. Hotellet ble koplet sammen med den tidligere fabrikken under bakken. Arkitekter var F. S. Platou A/S.

Rainbow Hotel Oslofjord

Hotellinngangen

Hotellet var først tilknyttet Sheraton, senere Rica-kjeden, og nå altså Rainbow Hotels. Info-Rama komplekset inneholdt lenge foruten hotell med restauranter og nattklubb, også store utstillingsarealer og kontorer, samt plantesalg over disk. I dag er plantesalget utvidet og den opprinnelige Radionettebygningen inneholder

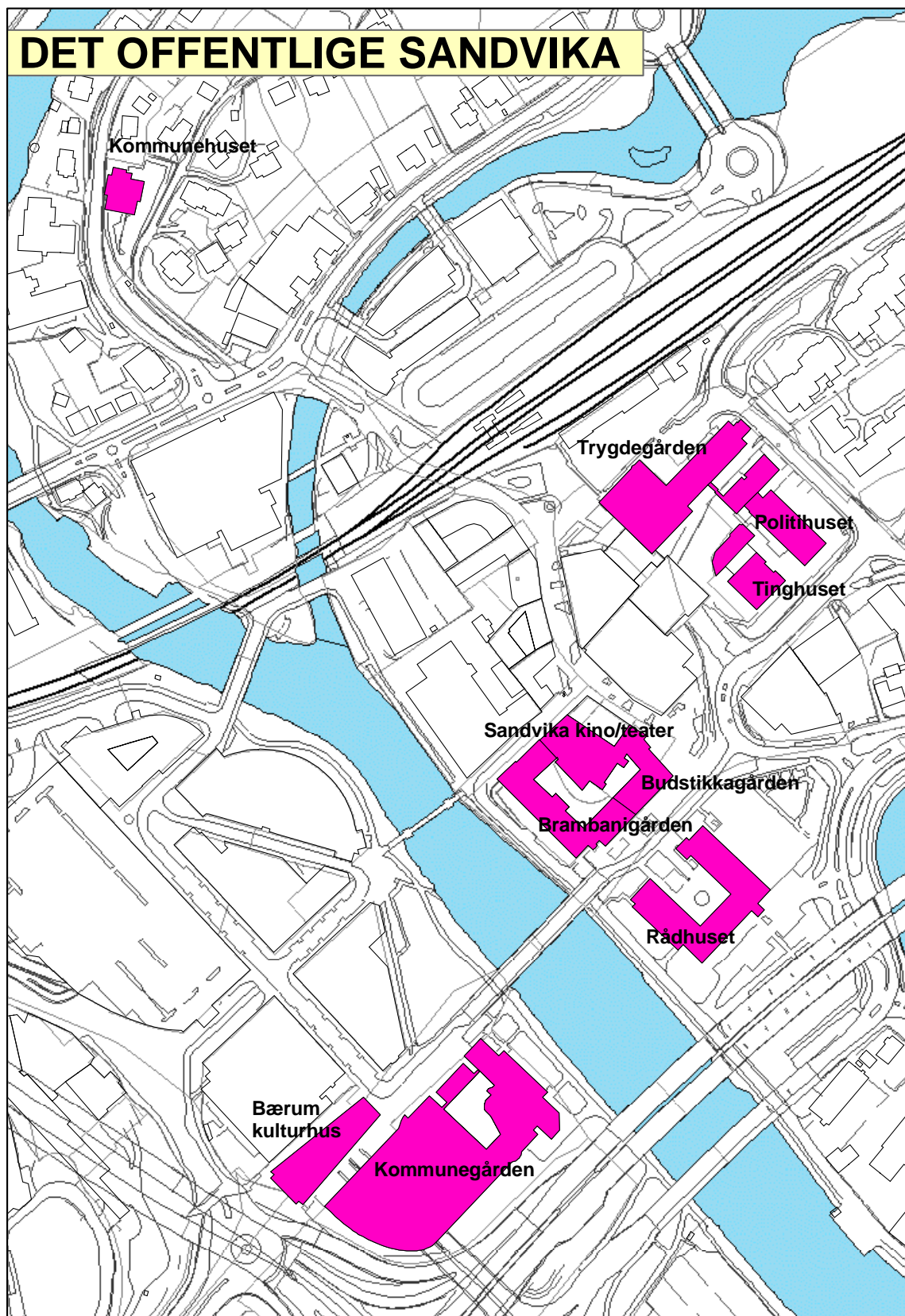
konferanselokaler og flere større kjedeforretninger.

Vurdering

Kappelvev i betong over søyleløs hall var i sin tid en takkonstruksjon som vakte oppsikt i vide kretser for sin spennvidde. Arkitekt Bruskeland er kjent for dette arkitektoniske element på sine industribygninger, og oppnådde for eksempel Sundts premie for Norsk Elektrisk Kabelfabrikk på Etterstad i 1954. Rainbow hotel Oslofjord er Sandvikas viktigste bygning i postmodernistisk stil, og tegnet av arkitektkontoret F. S. Platou A/S. Anlegget er, med sin beliggenhet mellom to generasjoner Drammensvei (Sandviksveien og E18), et minne om etterkrigstidens optimisme og nyskapingvilje med Sandvika som fremtidens industri-, messe- og konferansested. Begge er derfor viktige bygningsmessige dokumenter fra Sandvikas næringslivs historie.

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Sandviksveien 184	52/66	Radionette-fabrikk, nå Info-Rama forretningsbygg og konferansesenter	1968	
Sandviksveien 186	52/66	Rainbow Hotel Oslofjord	1984	

Det offentlige Sandvika

Beskrivelse

Det offentlige Sandvika ligger på begge sider av elven. Kommunens første egne kommunelokale er fra 1899 og ligger i Løkkeåsen nord i sentrum. Herredshuset avløste kommunehuset og inngår som østre fløy av dagens rådhus. Det ble bygget i 1926. Rådhuset sto fullt ferdig med to nye fløyer i 1960. Konsentrasjonen av offentlige bygninger ligger i rådhusets nærhet. Rådhuset, Brambanigården Budstikkegården og Sandvika kino er bygd etter visjonen om den hvite byen ved fjorden. Vestvendt ved foten av Sandviksåsen ligger Justisbygget (Politihuset og Tinghuset), Kredittkassgården og Trygdegården fra 1970-tallet. Siste tilskudd på stammen av offentlige bygninger er kommunegården og kulturhuset i Sandvika vest.

Kommunehuset, Kommunegården og Kulturhuset omtales nedenfor, men vi ser nærmere på bygningene som inngår i visjonen om "Den hvite byen ved fjorden" og "1970-tallsbebyggelsen" i egne beskrivelser.

Den hvite byen ved fjorden

Historie

Sandvika har siden formannskapslovene ble vedtatt i 1837 vært Bærums politiske og administrative senter, selv om formannskapsmøtene de første tiårene ble avholdt hjemme hos medlemmene i formannskapet. Det første faste "offentlige" møtested var Ringigården hvor herredsstyret leide lokaler fra 1873-1899. Sandvika har også vært lokalisering for regionale statsfunksjoner,

som Asker og Bærum politidistrikt, Asker og Bærum tingrett, Trygdeetaten

-

- **Kommunehuset i Løkkeåsveien 2**

I 1899 fikk man eget kommunelokale etter en omflakkende tilværelse i leide lokaler. Slottsarkitekt Hjalmar Welhaven tegnet bygningen.

Kommunehuset

Kommunehuset er i enkel dragestil og inneholdt opprinnelig kommunestyresal, formannskapssal og politistasjon i 1. etasje, arrestlokaler i kjelleren og leilighet i 2. og 3. etasje. Tilhørende staller og utedoer i bakgården er revet.

Dragestil er en spesiell norsk stil i tømmer og et utslag av nasjonalromantikken før unionsoppløsningen i 1905. Den kan ses som en videreutvikling av sveitserstilen som i Norge fikk sterkest utbredelse omkring jernbanestasjonene.

Kommunegården

Kommunegården er Bærum kommunes kontorbygg og ble tatt i bruk i 1990/91. Her arbeider rådmannen og administrasjonen og her har Aetat og Sandvika bibliotek sine lokaler. Den lysegrå teglsteinsfasaden er tilpasset rådhusets fasade på den andre siden av elven. Gården består av to store bygningskropper som er koplet sammen med en overdekket sentralhall. Arkitekter er Narud, Stokke, Wiig.

Kommunegården

Bærum kulturhus

Kulturhuset i Sandvika er tegnet av arkitektfirmaet Snøhetta og sto ferdig 2003. Det ligger i aksene over Sandviksbroen, og er plassert som en kile mellom kinobygget og kommunegården. Bygget har en særpreget minimalistisk arkitektur av skrå og rette linjer i betong, stål, glass og tre. Det er sagt om huset at det om dagen skiller seg klart fra

omgivelsene, og at det ”om kvelden danser og lyser”. Den kunstneriske utsmykningen i interiøret er tilpasset byggets enkle arkitektoniske linjeføring.

Bærum kulturhus fra vest

Den hvite byen ved fjorden

Rådhuset, Budstikkegården, Brambanigården, Sandvika kino, Banken/Nafstadgården, Finstadgården, Brødr. Berntsen A/S og Sandvika Jernindustri

Beskrivelse

Rådhuset er den første bygningen man legger merke til i Sandvika enten man kommer østfra, vestfra eller fra sjøen. Rådhuset med Budstikkegården og Brambanigården like bak, Kinogården, Finstadgården og Brødr. Berntsens gård er alle bygninger som representerer visjonen om den hvite by ved fjorden. Man kan også inkludere Sandvika Jernindustri i Elias Smiths vei 10 og Banken som fikk hvitmalt teglsteinsfasade mot gågaten i siste halvdel av 1900-tallet.

Historie

I mellomkrigstiden dominerte trehusbebyggelsen og industrien langs elven tettstedet Sandvika. Herredshuset (østre fløy av Rådhuset) ble det første arkitektoniske skillet i større målestokk. Arkitekten var Magnus Poulsson. Han skapte visjonen om "den hvite byen ved fjorden" som innebar at nybygg i Sandvika sentrum skulle være i mur, tre til fire etasjer høye, og med en arkitektonisk utførelse som harmonerte med det nye herredshuset. Magnus Poulsson er mester for mange av de bygningene som i dag har symbolverdi for Sandvika. Der han ikke rakk å ferdigstille, fullførte sønnen Anton.

Rådhuset

Rådhuset i Sandvika er bygget i to omganger. Herredshuset; den eldste delen med klokketårnet, sto ferdig i 1926. Status som rådhus fikk bygningen da fløyene mot syd og vest ble føyet til i 1960.

Asker og Bærum Budstikke var blant de første som fulgte opp visjonen om den hvite byen ved fjorden med **Budstikkegården** fra 1934.

Budstikkegården

Gården ble oppført på hjørnet hvor avisen hadde startet sin virksomhet i 1898 i Donato Brambanis sommerhus. I løpet av 1950-årene kom Finstadgården, Brambanigården og Kinogården.

Finstadgården

Finstadgården er fra 1953 og tegnet av Magnus Poulsson. Bygget var planlagt i fem etasjer, hvorav bare tre ble fullført. Finstad Autoco hadde opprinnelig både bilsalg, delerlager og verksted i gården. Shellstasjonen i underetasjen har også vært der siden bygget var nytt. Gården ble utvidet med parkeringshus i 1969.

Brambanigården

Brambanigården fra 1956, har sitt navn etter Donato Brambani som startet og drev Sandviken Kalkfabrikk fra 1871 på denne tomten. Sandvika fikk egen **kino** ved siden av yrkesskolen i 1959. Her ble landets første kultur- og kinoadministrasjon med lokaler i samme hus etablert i 1969.

Brødr. Berntsen A/S

Gården til **Brødr. Berntsen A/S** i Anton Walles vei fra 1920-tallet og **Sandvikens Jernindustri** i Elias Smiths vei 10, oppført i 1939, viderefører idéen om den hvite by, mens **Nafstadgården/Banken** fra 1924 i gågaten trolig har tilpasset seg det hvite preget med fasadeendringen på 1960-tallet.

Banken i Rådmann Halmrasts vei

Sandvika bro som kom med omleggingen av Drammensveien i 1934, er historisk knyttet til visjonen om den hvite byen ved fjorden. Den nye traséen ble bygget for å avlaste den gamle drammensveitraséen for stadig tiltagende trafikk som snirklet seg gjennom Sandvika og førte til uholdbare kødannelser.

Sandvika bro og rådhuset

• Vurdering

Bygningsmiljøet som fremfor noe er Sandvikas identitetsmerke ligger ganske samlet, nær elveutløpet og fjorden. Arkitekten Magnus Poulsson var en av landets betydeligste, da han ble engasjert av Bærum Kommune til å tegne Herredshuset i Sandvika. Bygningen fikk A. C. Hougens pris for god arkitektur i 1930. Rådhuset, Budstikkegården og Brambanigården materialiserer drømmen om den hvite byen ved fjorden som Magnus Poulsson så for seg at Sandvika skulle bli. Rådhusparken er en del av hagen til Walles Hotell som hadde sin glanstid fra 1870-årene til 1900.

Kulturmiljøet Rådhuset med park, bro, Budstikkegården og Brambanigården utgjør et sammenhengende miljø av stor arkitekturhistorisk verdi som markerer Sandvika som det offentlige sentrum i Bærum. Miljøet innehar derfor stor symbolverdi.

Bygninger og anlegg som er sikret gjennom regulering til spesialområde bevaring

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Rådhus torget 2 og torget*	7/4	Rådhuset	1926/1960	019-033

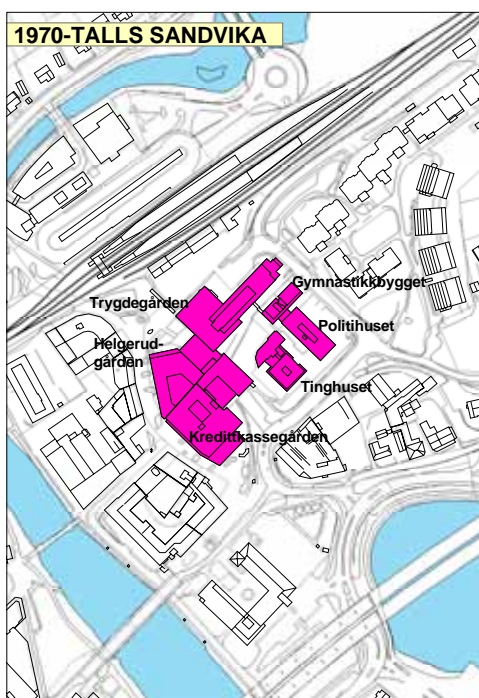
Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Rådhus torget 1*	7/47	Budstikkegården, kontor- og forretningsbygg	1938	019-071
Rådhus torget 3*	7/283	Brambanigården, ”	1937	019-072
Rådhus torget/Arnold Haukelands plass	7/15 52/17	Sandvika bro	1934	

*) Adresser merket med * er også omtalt under andre temaer.

1970-talls bebyggelsen i Sandvika

Justisbygget (Politihuset og Tinghuset), Trygdegården, Helgerudgården, Kredittkassegården

Beskrivelse

Bebyggelsen i området som rammes inn av Rådmann Halmrastsvei, Malmskriverveien og Anton Walles vei sentralt i Sandvika øst, er hovedsakelig basert på prefabrickerte betongelementer og råbetong.

Kredittkassegården har inngang fra gågaten og inneholder kontorer, butikker, spisesteder og lager. Helgerudgården er et rent forretnings- og kontorbygg. Trygdegården med sine syv etasjer over bakken er Sandvikas høyeste bygg og avviker fra den ubehandlete betongen med brune natursteinsplater i elementene. Bygningen rommer offentlige og private kontorer, og har med sine smale vinduer et lukket preg. Justisbygget består av tre bygningenheter: Tinghuset, Politihuset og Gymnastikkhuset med parkeringshus og ligger høyt i sentrumbildet.

Historie

Det var på 1960- og 1970-tallet at saneringen av det gamle Sandvika startet opp for fullt. Bygningskomplekset i betong på østsiden av den gamle drammensveitraséen gjennom sentrum, er bygget på tomtene etter det gamle Sandvika. I Helgerudgården tok arkitekten Rudolf Kovacs hensyn til økt bilbruk og utstyrte bygningen med heis mellom kjelleren og P-plassen på taket. Helgerudgården sto ferdig i 1971, ble utvidet i 1993 da Øvre torv ble overdekket med glasstak etter arkitekt Knut Wøllos tegninger. Arkitekt Jon Engh tegnet i slutten av 1960-årene og begynnelsen av 1970-årene Justisbygget, Trygdegården og Kredittkassegården. Som arkitekt er han blant landets betydeligste når det gjelder bruk av råbetong med forskalingsmønster. Jon Enghs arbeider viser påvirkning fra samarbeidet med Eero Saarinen som skapte den amerikanske ambassade i Oslo. I Bærum står han dessuten bak utformingen av Haslum krematorium. Tinghuset fikk på 1990-tallet et tilbygg signert arkitekt Jon Seip som var tilknyttet samme arkitektkontor.

Trygdegården

Vurdering

Bygningsanlegget er et produkt av sin tid da nye materialer og produksjonsteknikker ga forutsetninger for en ny arkitektur. Selv om bygningene låner sitt formspråk fra funksjonalismen, er det snakk om en sterk personlig og selvstendig arkitektur. Det er et formspråk med kraftige kontraster der lys og skygge er hovedelementer.

Tinghuset anses som det mest vellykkede i kvartalet. Første etasje har festningspreg som

understrekes av byggets stramme, kvadratiske form og forstøtningsmurer, samt bruken av råbetong med forskalingsmønster. Betongelementene i de øverste etasjene foran vindusbåndene gir bygget en lukket form utenfra, samtidig som man innenfra har følelsen av lys og åpenhet. Ut fra et kulturvern faglig ståsted prioriteres denne bygningen.

Justisbygget med Tinghuset midt i bildet

Bygninger og anlegg som inngår i prioritert kulturmiljø

Adresse	Gbnr.	Navn, type bygg	Bygget	SEFRAK
Malmskriverveien 2	7/235	Tinghuset, del av Justisbygget	1974	

Kilder

- Bærums herredsstyre, Halvdan Koht m. fl.: Bærum I, en bygds historie, 1920
 Hagen, Andreas, red: Selskabet til Sandvikens vel 1896-1946
 Hartmann, Eivind m.fl.: Neste stasjon, en guide til jernbanens arkitekturhistorie, 1997
 Haslum, Hilde, Asplan Viak AS, Byanalyse Sandvika, 2000
 Haslum, Hilde, Asplan Viak A/S, Stedsanalyse Sandvika, 2003
 Hjelmeland, Britt-Alise: Victoria Linoleumsfabrikk, Kultur- og bygningshistorisk vurdering, 1997.
 Jacobsen, J.: Sandvika – i Bærum, 1979
 Jacobsen, J.: Ridesti, Kongevei, Motorvei, Asker og Bærum historielag 1998
 Myhre, Jan Eyvind: Askers og Bærums historie. Bærum 1840-1980, Universitetsforlaget 1982
 Martinsen, Liv og Harald Winge: Asker og Bærums historie. Asker og Bærum til 1840, Universitetsforlaget, 1983
 Mykleby, Axel m. fl., red.: 100 år i Sandvika. En billedkavalkade. Selskabet til Sandvikens vel, 1896-1996.
 Nettum, Rolf Nyboe, red.: Det Sandvika som forsvant – minner fra 1920- og 1930-årene, 1994
 Rogan, Bjarne: Mellom tradisjon og modernisering. Kapitler av 1800-tallets samferdselshistorie, 1998
 Sars, Michael: Selskabet for Sandvigens Vel gjennom 90 år. En studie i borgerånd, 1994

Andre kilder

- Bærum kommune: Folderen Kultursti i Sandvika, 2003
 Bygningsarkivet i Bærum kommune
 Kulturminnedatabasen i Bærum kommune

Foto

- Billedsamlingen, Bekkestua bibliotek
 Ada Scheffler
 Axel Mykleby
 Liv Frøysaa Moe